

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı

İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN AKRAN ZORBALIĞINA YÖNELİK TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Hazırlayan:

Gülşen TÜRKER

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Kazım ALAT

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2012

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı

**İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN AKRAN ZORBALIĞINA
YÖNELİK TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

Hazırlayan:

Gülşen TÜRKER

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Kazım ALAT

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2012

KABUL VE ONAY

Gülşen TÜRKER tarafından hazırlanan *İlköğretim Öğretmenlerinin Akran Zorbalığına Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler* başlıklı bu çalışma, 6 / 8 / 2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: _____

Üye : _____

Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

___ / ___ / ___

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin, proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

__ / __ / __

İmza

Gülşen TÜRKER

Öğrencinin Adı-Soyadı	Gülşen TÜRKER
Anabilim Dalı	İlköğretim Anabilim Dalı
Danışmanın Adı	Yrd. Doç. Dr. Kazım ALAT
Tezin Adı	İlköğretim Öğretmenlerinin Akran Zorbalığına Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler

ÖZET

Son zamanlarda, akran zorbalığı okullarda yaygın olarak görülen bir sorundur. Bu araştırmanın amacı ilköğretim öğretmenlerinin akran zorbalığına yönelik tutumlarını belirlemek ve öğretmenlerin bu tutumlarına etki eden faktörlerin neler olduğunu belirlemektir. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmanın örneklemini Samsun merkez ve ilçeleri devlet okulları ilköğretim 1. ve 2. kademedeki 404 sınıf ve branş öğretmeni oluşturmaktadır. Örnekleme oluşturan öğretmenlere Demografik ve Kişisel Bilgiler Anketi, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalığı Tutum Ölçeği olarak üç bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır. Veriler analiz edilirken t testi, tek yönlü varyans analizi ve diğer betimsel istatistikler kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre fiziksel ve sözel zorbalık davranışlarının yaygın, sosyal yalıtım davranışlarının ise en az görüldüğü belirtilmektedir. Öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarını yaş, okul ve sınıf mevcudu, öğretmenin görevlendirilme biçimi gibi faktörlerin etkilediği bulunmuştur. Orta yaş grubundaki öğretmenlerin, kadrolu öğretmenlerin ve okul ve sınıf mevcudunun kalabalık olduğu okullardaki öğretmenlerin tutum puanlarının diğer öğretmenlere göre yüksek olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin zorbalık türlerini genelde önemli ve çok önemli buldukları görülmüştür. Ancak sanal zorbalığın daha az önemsendiği görülmüştür. Öğretmenlerin yaşı arttıkça sanal zorbalığı önemli bulma puanlarının düştüğü görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin fiziksel zorbalık davranışlarına diğer zorbalık türlerinden daha fazla müdahalede buldukları anlaşılmaktadır. Zorbalığa müdahale etmede sınıf öğretmenleri sınıf yönetim becerilerini kullanırken; branş öğretmenlerinin öğrencileri cezalandırma yolunu kullandıkları bulunmuştur. Öğretmenlerin akran zorbalığına müdahale puanlarını yaş, kıdem yılı, mezun olunan bölüm, çalışılan okul türü, okul mevcudu, sınıf düzeyi, görevlendirme biçimi, branş, sınıf mevcudu gibi faktörlerin etkilediği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Akran zorbalığı, sınıf öğretmeni, öğretmen tutumları.

Student's Name and Surname	Gülşen TÜRKER
Department's Name	Elementary Education
Name of the Supervisor	Asistant Prof. Dr. Kazım ALAT
Name of the Thesis	Factors Influencing Elementary School Teachers' Attitudes Towards Bullying

ABSTRACT

Peer bullying is a common problem in schools. This study aims to determine the elementary school teachers' attitudes towards peer bullying in schools and investigate the factors influencing these attitudes. Participants of this study consist of 404 elementary teachers who were teaching at public schools from 1st to 8th grades. Participants were administered three research instruments: Demographics and Personal Information Questionnaire, Peer Victimization Scale, and Attitudes toward Bullying Scale. Data were analyzed using descriptive statistics, t test, and one-way analysis of variance. According to research results, physical and verbal bullying were found to be mostly seen and social isolation were least seen types of bullying. Teachers' attitudes toward peer bullying were influenced by age, school and classroom size, and teachers' employment type (permanent versus on temporary lease). Teachers at middle age group, permanently employed teachers and teachers who are teaching at crowded classrooms were found to have positive attitudes toward bullying. In terms of the importance of bullying teachers generally expressed that they found bullying as an important issue. However, among different types of bullying cyber bullying were found to be the least important one. In addition, teachers are more prone to intervene to physical bullying compared to other types of bullying. In terms of intervening to peer bullying, elementary teachers prefer classroom management skills. On the other hand, subject area teachers prefer punishment as an intervention strategy to peer bullying. Teachers' intervention to peer bullying were found to be influenced by school type, school and classroom size, grade level, teachers' employment type, and subject area.

Keywords: Bullying, Elementary school teachers, Teachers' attitudes toward bullying.

ÖNSÖZ

Akran zorbalığı günümüzde okullarda oldukça yaygın görülen bir sorundur. Bilindiği üzere akran zorbalığı çocuklar üzerinde özellikle psikolojik açıdan birçok olumsuzluğa neden olmaktadır. Okullarda akran zorbalığı sorununun çözülmesi için öncelikli görev yöneticilere ve öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin ve yöneticilerin bu konuda gerekli bilgi donanımına sahip olmaları bu sorunun olumsuz etkilerinin ortadan kalkmasına ve uzun vadede bu sorunun tamamen yok olmasına yardımcı olacaktır. Bu çalışma Samsun ili merkez ilçeleri ve diğer ilçelerinde bulunan okullarda görev yapan öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarına etki eden faktörlerin neler olduğunu belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmaya başladığım günden itibaren beni cesaretlendiren, sahip olduğu akademik bilgi birikimini benimle paylaşan, tezin her aşamasında incelemede bulunup, tezimi yapmamda fazlasıyla emeği geçen saygıdeğer hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Kazım ALAT'a çok teşekkür ederim. Ayrıca görüş ve eleştirileriyle katkıda bulunan jüri üyeleri sayın Yrd. Doç. Dr. Yücel ÖKSÜZ'e, sayın Yrd. Doç. Dr. İsmail GELEN'e ve sayın Yrd. Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hiçbir zaman benden desteğini esirgemeyen, her türlü zorlukta yanımda olan, beni koşulsuz kabul eden ve seven, hep daha ileriye gitmem için teşvik eden, özellikle çalışmama başladığım günden bugüne kadar her türlü desteği veren sevgili babam Davut TÜRKER'e, sevgili annem Nurşen TÜRKER'e, ablam Dr. Özlem BEYAZYILDIZ'a ve kardeşim Berrin TÜRKER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Alt problemler	7
1.4. Araştırmanın Önemi	8
1.5. Sayıtlılar	9
1.6. Temel Kavramlar.....	9
1.7. Sınırlılıklar.....	10
BÖLÜM 2	11
KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Akran Zorbalığı, Saldırganlık ve Şiddet Arasındaki İlişki	11
2.2. Zorbalık Türleri.....	12
2.2.1. Fiziksel Zorbalık	12
2.2.2. Sözel Zorbalık.....	12
2.2.3. Sosyal Yalıtım	13
2.2.4. Sanal Zorbalık.....	13
2.3. Zorbalığa Etki Eden Faktörler.....	14
2.3.1. Cinsiyet Faktörü.....	14
2.3.2. Yaş Faktörü	14
2.3.3. Zorbalık Davranışının Yapıldığı Yer.....	15
2.3.4. Aile Durumu.....	15
2.3.5. Okul Başarı Düzeyi	16
2.4. Zorbalıların Özellikleri.....	17
2.5. Mağdurların Özellikleri.....	18
BÖLÜM 3	21
AKRAN ZORBALIĞI HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR	21
3.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	21
3.1.1. İlköğretim Öğrencileri Üzerinde Yapılan Araştırmalar	21
3.1.2. Lise Öğrencileri Üzerinde Yapılan Araştırmalar	24

3.1.3. Öğretmenler ve Öğretmen Adayları Üzerinde Yapılan Araştırmalar.....	27
3.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	30
BÖLÜM 4	34
YÖNTEM.....	34
4.1. Araştırmanın Örneklemi.....	34
4.2. Veri Toplama Aracı	37
4.2.1. Demografik ve Kişisel Bilgiler Anketi.	37
4.2.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği.	37
4.2.3. Akran Zorbalığı Tutum Ölçeği.	38
4.3. Verilerin Toplanması	40
4.4. Verilerin İstatistiksel Analizi	41
BÖLÜM 5	43
BULGULAR.....	43
5.1. İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı Görülme Sıklığı	43
5.2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığına Yönelik Tutum Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması.....	44
5.2.1. Öğretmenin Cinsiyeti.....	46
5.2.2. Öğretmenin Görevlendirme Biçimi.....	46
5.2.3. Öğretmenin Yaşı	47
5.2.4. Çalışılan Okul Türü.....	47
5.2.5. Okul Mevcudu	48
5.2.6. Sınıf Mevcudu	49
5.2.7. Sınıf Düzeyi.....	49
5.2.8. Öğretmenin Kıdem Yılı	50
5.2.9. Öğretmenin Branşı	50
5.3. Öğretmenlerin Farklı Zorbalık Davranışlarına İlişkin Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma Biçimi.....	51
5.3.1. Sözel Zorbalık Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma	51
5.3.2. Fiziksel Zorbalık Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma ...	53
5.3.3. Sosyal Yalıtım Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma	56
5.3.4. Sanal Zorbalık Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma	58
5.4. Öğretmenlerin Farklı Zorbalık Davranışlarına İlişkin Müdahale Puanlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması	61

5.4.1. Öğretmenin Cinsiyeti.....	61
5.4.2. Öğretmenin Görevlendirme Biçimi.....	61
5.4.3. Öğretmenin Yaşı.....	62
5.4.4. Çalışılan Okul Türü.....	63
5.4.5. Okul Mevcudu.....	65
5.4.6. Sınıf Mevcudu.....	65
5.4.7. Sınıf Düzeyi.....	66
5.4.8. Öğretmenin Kıdem Yılı.....	68
5.4.9. Öğretmenin Branşı.....	69
BÖLÜM 6.....	70
TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	70
6.1. İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı Görülme Sıklığı.....	70
6.2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığına Yönelik Tutumlarına Etki Eden Faktörler.....	71
6.3. Öğretmenlerin Akran Zorbalığı Davranışlarını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma Biçimi.....	73
6.4. Öğretmenlerin Farklı Zorbalık Davranışlarına İlişkin Müdahaleleri.....	74
6.5. Öneriler.....	75
6.5.1. Eğitimcilerle Öneriler.....	75
6.5.2. Araştırmacılara Öneriler.....	76
Kaynakça.....	77

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	Yıllara göre ilköğretim düzeyindeki öğrenci ve okul sayıları.....	3
Tablo 2	Araştırmaya katılan öğretmenlerin çeşitli özellikleri.....	36
Tablo 3	Akran zorbalığı görülme sıklığına ilişkin yüzde değerleri.....	43
Tablo 4	Akran zorbalığına yönelik tutum maddelerine ilişkin yüzde değerleri.....	45
Tablo 5	Farklı cinsiyete göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin <i>t</i> testi sonuçları	46
Tablo 6	Farklı görevlendirme biçimlerine göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin <i>t</i> testi sonuçları	47
Tablo 7	Farklı yaş gruplarına göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları	47
Tablo 8	Öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları....	48
Tablo 9	Öğretmenlerin çalıştıkları okul mevcuduna göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	48
Tablo 10	Öğretmenlerin okuttukları sınıf mevcuduna göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin <i>t</i> testi sonuçları.....	49
Tablo 11	Öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyine göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	49
Tablo 12	Öğretmenlerin kıdem yılına göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları	50
Tablo 13	Öğretmenlerin branşına göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin <i>t</i> testi sonuçları	50
Tablo 14	Öğretmenlerin sözel zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları.....	52
Tablo 15	Öğretmenlerin sözel zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay Kare analizi sonuçları.....	53
Tablo 16	Öğretmenlerin fiziksel zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları.....	54
Tablo 17	Öğretmenlerin fiziksel zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları.....	55
Tablo 18	Öğretmenlerin sosyal yalıtım davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları.....	57

Tablo 19 Öğretmenlerin sosyal yalıtım davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları	58
Tablo 20 Öğretmenlerin sanal zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları	59
Tablo 21 Öğretmenlerin sanal zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları	60
Tablo 22 Farklı cinsiyete göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin <i>t</i> testi analiz sonuçları	61
Tablo 23 Farklı görevlendirme biçimine göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin <i>t</i> testi analiz sonuçları	62
Tablo 24 Farklı yaş gruplarına göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları	63
Tablo 25 Öğretmenlerin çalıştıkları okul türlerine göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları	64
Tablo 26 Öğretmenlerin çalıştıkları okul büyüklüğüne göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları	65
Tablo 27 Farklı sınıf mevcuduna göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin <i>t</i> testi analiz sonuçları	66
Tablo 28 Öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyine göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları	67
Tablo 29 Öğretmenlerin kıdem yılına göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları	68
Tablo 30 Farklı branştaki öğretmenlerin müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin <i>t</i> testi analiz sonuçları	69

ŒEKİL LİSTESİ

Œekil 1. Œiddet, saldırganlık ve zorbalık arasındaki iliŒki.....	11
---	----

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Okullar, ailede başlayan öğrenme sürecinin devam ettiği öğrenme ortamıdır. Okullar, öğrenme ortamı olmalarının yanı sıra çocukların sosyal gelişimlerini tamamladıkları yerdir. Aynı zamanda arkadaşlık, paylaşma, işbirliği ve sevgi gibi sosyal ilişkilerin kurulduğu yerdir. Öğrenciler okulda birçok olumlu davranışları öğrendiği gibi bunun yanında bazı olumsuz davranışları da kazanmaktadırlar. Bu olumsuz davranışlardan en önemlileri şiddet ve zorbalıktır.

Son zamanlarda okullarda görülen olumsuz davranışlardan biri olan akran zorbalığı Olweus'a (2001, sf. 5-6) göre *bir öğrencinin, bir veya birden fazla öğrencinin olumsuz davranışlarına, tekrarlı olarak ve birçok kez maruz kalması* şeklinde tanımlanmaktadır. Bir davranışın zorbalık olması için görülmesi gereken şartlar aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır: 1) Öğrenci akranına yaptığı bu davranışın farkındadır, bilerek, isteyerek yani kasıtlı olarak yapmaktadır. 2) Öğrenci bu davranışı sık sık tekrarlamalıdır. 3) En önemli unsurlardan birisi kişiler arasında güç açısından dengesizlik olmalıdır. Diğer bir deyişle, bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için akranlardan birinin güçlü iken diğerinin zayıf olması gerekmektedir.

Okullarda giderek daha fazla akran zorbalığının görülmesi araştırmacıların ilgisini çekmiş ve bu konuda daha çok araştırma yapılmaya başlanmıştır. Zorbalık ile ilgili çalışmaların ilk olarak İskandinav ülkelerinde yapıldığı görülmektedir (Gökler, 2007). Yapılan bu çalışmalar sonucunda akran zorbalığına yönelik çeşitli önlemler alınmaya çalışılmakta ve yapılan planlar uygulanmaktadır.

Araştırmalar akran zorbalığı görülme yaşının günümüzde okul öncesi eğitim dönemine kadar düşmüş olduğunu göstermektedir (Perren ve Alsaker, 2006). Bu nedenle

okullarda görülen bu sorunları çözmeye izlenecek yöntem öncelikle sorunların kaynağına, nedenine ulaşmaktır. Ancak sorunun kaynağına tam olarak ulaşılmadıkça alınan önlemler de pek fazla etkili olmamaktadır.

Akran zorbalığını önleme konusunda karşılaşılan sorunlardan biri ise eğitimcilerin zorbalığın ne olduğunu aslında tam olarak bilmemesidir (Totan, 2008). Akran zorbalığı çoğunlukla fiziksel şiddet ile karıştırılmaktadır. Öğrencilerin arasında olan kavgalar zorbalık olarak nitelendirilmekte ve bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Oysa ki, zorbalığın tam olarak ne olduğunun bilinmesi, okullarda görülen akran zorbalığı sorununun önlenmesi, görülme sıklığının azaltılması ve öğrencilerin olası sorunlardan asgari düzeyde etkilenmesi için gerekli önlemlerin alınması açısından önem taşımaktadır.

1.1. Araştırma Problemi

Son zamanlarda yapılan çalışmalarda akran zorbalığının ilköğretim okulları düzeyinde artmakta olduğu belirtilmektedir (Pişkin ve Ayas, 2011). Akran zorbalığının artmasında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Son dönemlerde medyada yer alan şiddet içerikli dizilerdeki karakterlerin örnek alınması, internet ve bilişim teknolojileri kullanma yaşının alt seviyeye inmesi gibi faktörler akran zorbalığının görülme sıklığının artmasında etkili olmaktadır (Genç, 2007). Dizilerdeki karakterleri örnek alan öğrencilerin okulda bu role girdikleri, akran gruplarına bu davranışları uyguladığı görülmektedir. İnternet ve bilişim teknolojilerini kullanma yaşının alt seviyeye inmesi internet üzerinden yapılan sanal zorbalığın yaygınlaşmasında ve bu tür zorbalığa maruz kalan öğrenci sayısının da artmasına neden olmaktadır.

Akran zorbalığında bir başka faktör ise okuldaki öğrenci sayısının fazla olmasıdır. Bu anlamda geçmiş yıllara ait istatistikler incelendiğinde okullardaki öğrenci sayılarında bir artış olduğu görülmüştür (MEB, 2011). Bu artış da akran zorbalığının artmasındaki faktörlerden biridir. Öğrenci sayısının artması öğretmenlerin zorbalık davranışlarını fark

etmesini ve zorbalık davranışlarını önleme çabalarını güçleştirmektedir. Tablo 1’de görüldüğü gibi ilköğretim düzeyindeki öğrenci sayıları 10 milyonun üzerindedir ve gittikçe artmaktadır. Bu artış beraberinde okullardaki öğrenci mevcutlarının artmasına neden olmaktadır. Şehir merkezlerinde bazı ilköğretim okullarının mevcudununun 1000 öğrenci ve hatta çok daha üzerinde olduğu bilinmektedir.

Tablo 1

Yıllara göre ilköğretim düzeyindeki öğrenci ve okul sayıları

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	İlköğretimde Bulunan Toplam Öğrenci Sayısı	Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı
2005 – 2006	34990	10673935	5058344	5615591
2006 – 2007	34656	10846930	5162321	5684609
2007 – 2008	34093	10870570	5193698	5676872
2008 – 2009	33769	10709920	5156049	5553871
2009 – 2010	33310	10916643	5284315	5632328
2010 – 2011	32797	10981100	5357624	5623476

Kaynak: MEB, 2011.

Öğrenci sayısındaki artışla beraber okul sayısının da artması beklenmektedir. Ancak Tablo 1’de Milli Eğitim Bakanlığının yayınlamış olduğu istatistiklerin yıllara göre dağılımını incelediğimizde durumun böyle olmadığını görmekteyiz. 2005-2006 eğitim öğretim yılında 34990 okulda, 297000 derslikte toplam 10673935 öğrenci okumakta iken; 2010-2011 eğitim öğretim yılında 32797 okulda, 339653 derslikte toplam 10981100 öğrencinin okuduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi bu süre içinde okul sayısı 2193 azalmış olmasına rağmen, derslik sayısı 42653 ve öğrenci sayısı da 307165 artış göstermiştir. Bu istatistikler son beş yılda, okullardaki sınıf sayısının arttığını, okul başına düşen öğrenci miktarında bir artış olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, okullarda öğrenci sayısındaki bu artış beraberinde öğrenci davranışlarının da kontrol edilme gücünü ortaya çıkarabilir ve böylece akran zorbalığı görülme sıklığı artabilir.

Ayrıca internet kullanımının artmasıyla internet üzerinden sanal zorbalık yapılmaya başlanmıştır (Genç, 2007). Avrupa ülkeleri arasında yapılmış bir araştırma raporuna göre 9-16 yaş grubunda bulunan çocuklardan %5'i internet üzerinden müstehcen veya incitici mesajlar aldıklarını söylemiş ve bu yaş grubundaki çocuklardan %3'ü ise bu tarz mesajları başkalarına gönderdiklerini söylemişlerdir (Livingstone, Haddon, Görzig ve Olafsson, 2011). Mesajları alan öğrencilerden üçte ikisi bu durum karşısında çok fazla üzüldüklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan çocuklardan %19'unun çevrimiçi veya çevrimdışı zorbalığa maruz kalmakta olduğu ve çevrimdışı zorbalığın çevrimiçi zorbalıktan daha çok meydana geldiği belirtilmiştir. Ayrıca Avrupa çapında bu oranın %20 olduğu ve zorbalığın internet aracılığı ile yapıldığını söyleyenlerin oranı %5 olarak belirtilmiştir. Ülkemizde her ne kadar internet kullanımı Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında çok yaygın olmamakla birlikte her geçen gün artmaktadır (Livingstone ve diğerleri, 2011). Bu artış da beraberinde akran zorbalığı davranışlarının sanal ortamda da görülmesine neden olabilir.

Öğrencilerin akran zorbalığı uygulamasında öğretmen tutumlarının etkili olduğu çeşitli araştırmalarca gösterilmiştir (Borg ve Falzon, 1989; Boulton, 1997; Kartal, 2009). Boulton'un 1997 yılında öğretmenler üzerinde yaptığı araştırmada öğretmenler zorbalığa karşı olumsuz tutum sergilediklerini, konuya duyarlı ve ilgili olduklarını ve bu konuda kendilerinin sorumluluk sahibi olduklarını bildiklerini ancak; kendilerini bu konuda yeterli görmediklerini belirtmişlerdir. Boulton'a göre akran zorbalığı konusunda kadınlar erkeklerden daha olumsuz tutumlara sahiptir. Erkek ve kadın öğretmenler zorbalıkla ilgili farklı tutumlara sahiptir. Ayrıca, Borg ve Falzon, (1989) tarafından yapılmış bir başka araştırmaya göre erkek öğretmenler zorbalığı kadın öğretmenlere göre daha ciddi bir problem olarak düşünmektedirler. Bu araştırma bulgularına göre öğretmenler arasında okuldaki akran zorbalığını fark etmelerinde ve önleme konularında tutumlarında farklılıklar görülmektedir.

Öğretmenlerin hangi davranışları akran zorbalığı olarak nitelendirdiklerini inceleyen çalışmalar genel olarak fiziksel zorbalık davranışlarının kolaylıkla fark edilebildiğini ve

zorbalık olarak nitelendirildiklerini göstermektedir (Boulton, 1997; Kartal, 2009). Öte yandan sözel zorbalık ve sosyal yalıtım davranışları öğretmenler tarafından kolaylıkla fark edilememektedir. Örneğin, Boulton'ın (1997) 138 öğretmen ile zorbalığın tanımı konusunda yapmış olduğu bir çalışmada öğretmenlerin zorbalık tanımı şu şekilde olmuştur: “Fiziksel ve sözel olarak, kişiye istemediği bir şeyi zorla yaptırmaya çalışmaktır.” Öğretmenlerin %25'i zorbalığı tanımlarken lakap takma, dedikodu yayma, ters bakarak korkutma, mağdurun sahip olduğu şeyleri elinden alma konularından zorbalık içerisinde bahsetmemişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin %50'si ise dışlamayı tanımlarında kullanmamışlardır.

Kartal (2009) tarafından sınıf öğretmeni adaylarıyla yapılan bir çalışmada da öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun fiziksel çatışmaları zorbalık olmasa bile zorbalık olarak algıladıkları bulunmuştur. Aynı şekilde, çoğu öğretmen dışlamaya uğrayan çocuklarla empati kurmamakta ve sorunu kendisinin çözmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin zorbalığı sadece fiziksel zorbalık olarak algıladıkları, diğer türleri zorbalık olarak görmedikleri belirtilmektedir (Kartal, 2009). Yoon ve Kerber'e göre (2003) öğretmenlerin bir davranışı zorbalık olarak tanımlayıp tanımlamaması oldukça önemlidir. Çünkü öğretmenler söz konusu davranışları zorbalık olarak tanımlamadıklarında etkili bir müdahale planlamamaktadırlar. Bu bulgular öğretmenlerin akran zorbalığını çoğunlukla fiziksel zorbalık ya da sözel zorbalık olarak algıladıklarını düşündürmektedir. Öğretmenlerin akran zorbalığının tüm türleri hakkında bilgi sahibi olmaması okullarda görülen akran zorbalığı olaylarına karşı yeterli önlemlerin alınmamasına neden olabilir.

Okullardaki zorbalık davranışlarının görülme sıklığı incelendiğinde öğrenci ve öğretmenlerin zorbalık konusundaki raporlarında farklılık görülmektedir. Örneğin, Hazler, Miller, Carney ve Green'e (2001) göre öğrenciler sözel ve psikolojik zorbalığın fiziksel zorbalığa göre yaygın olduğu belirtirken, öğretmenlerin çok az bir kısmı fiziksel zorbalık dışındaki bu davranışları zorbalık olarak tanımlamıştır. Bir başka çalışmada (Pepler, Craig, Ziegler ve Charach, 1994) öğretmenlerin %85'i daima veya sık sık

zorbalığı durdurmak için müdahalede bulduklarını belirtirken; öğrencilerin sadece %35'i öğretmenlerinin zorbalığa müdahalede bulunduğunu belirtmiştir. Bu da öğretmenler ve öğrencilerin zorbalık ve zorbalığa müdahale konusundaki algılarının farklı olduğunu göstermektedir (Akt: Kartal, 2009). Benzer şekilde Yunanistan'da yapılan bir araştırmada (Houndoumadi ve Pateraki, 2001) öğretmenlerin zorbalığa müdahale etme oranı %70 olarak bulunmasına karşın öğrenciler bu oranı %25 olarak rapor etmişlerdir. Bu oranlardaki farklılık iki olasılığı akla getirmektedir. İlk olarak, öğretmenlerin akran zorbalığı hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları ve bu davranışları gözden kaçırdıkları düşünülebilir. İkinci olarak ise öğrenciler tarafından öğretmenlerin zorbalığa müdahale etme oranının düşük olduğunun belirtilmesi zorbalık davranışlarının öğretmenlerin gözlemlerinden daha fazla meydana geldiğini düşündürmektedir. Limber (2002) tarafından gözlem yönteminin kullanıldığı bir başka araştırma sonucuna göre öğretmenlerin yalnızca %18'inin zorbalık olaylarına müdahalede bulunduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumları ve bu tutumlara etki eden faktörlerin bilinmesi oldukça önemlidir.

Araştırmalar okullarda akran zorbalığına uğrayan çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal yönlerden olumsuzluklar yaşadıklarını göstermektedir (Çinkır, 2006). Bu olumsuzluklar, okul başarısının düşmesi, okula karşı olumsuz tutum, okuldan korkma ve depresyon gibi davranışlardır. ABD'de yapılan bir çalışmaya göre mağdur öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde sorun yaşadıkları, iletişim problemleri olduğu ve arkadaşlık başlatamadıkları görülmüştür (Nansel, Owerpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton ve Scheidt, 2001). Ayrıca, mağdur öğrencilerin depresif özelliklere ve intihar etme düşüncesine sahip oldukları, sosyal ilişkilerde uyum gösteremedikleri, okula da devamsızlık yaptıkları görülmüştür (Dake, Price ve Telljohann, 2003).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Samsun ili ve ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarını belirlemek ve öğretmenlerin bu

tutumlarına etki eden faktörlerin neler olduğunu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır:

1.3. Alt problemler

1. İlköğretim okullarında akran zorbalığının (türlerinin) görülme sıklığı nedir?
2. Öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarını;
 - a. Cinsiyet değişkeni etkiliyor mu?
 - b. Okuldaki görevlendirme biçimi (kadrolu, ücretli) etkiliyor mu?
 - c. Yaş değişkeni etkiliyor mu?
 - d. Okul türü değişkeni etkiliyor mu?
 - e. Okuldaki öğrenci sayısı etkiliyor mu?
 - f. Sınıf mevcudu etkiliyor mu?
 - g. Öğretmenin okuttuğu sınıf düzeyi etkiliyor mu?
 - h. Öğretmenin kıdem yılı etkiliyor mu?
 - i. Öğretmenin branşı etkiliyor mu?
3. Öğretmenlerin ilköğretim okullarında görülen akran zorbalığını önemli bulma derecesi nedir ve zorbalık karşısında nasıl müdahale etmektedirler?
 - a. Öğretmenlerin sözel zorbalık davranışlarını önemli bulma derecesi nedir ve öğretmenler nasıl müdahale etmektedir?
 - b. Öğretmenlerin fiziksel zorbalık davranışlarını önemli bulma derecesi nedir ve öğretmenler nasıl müdahale etmektedir?
 - c. Öğretmenlerin sosyal yalıtım davranışlarını önemli bulma derecesi nedir ve öğretmenler nasıl müdahale etmektedir?
 - d. Öğretmenlerin sanal zorbalık davranışlarını önemli bulma derecesi nedir ve öğretmenler nasıl müdahale etmektedir?
4. Öğretmenlerin farklı zorbalık davranışlarına ilişkin müdahalelerini;
 - a. Cinsiyet değişkeni etkilemekte midir?
 - b. Okuldaki görevlendirme biçimi (kadrolu, ücretli) etkilemekte midir?
 - c. Yaş değişkeni etkilemekte midir?
 - d. Okul türü değişkeni etkilemekte midir?
 - e. Okuldaki öğrenci sayısı etkilemekte midir?

- f. Sınıf mevcudu etkilemekte midir?
- g. Öğretmenin okuttuğu sınıf düzeyi etkilemekte midir?
- h. Öğretmenin kıdem yılı etkilemekte midir?
- i. Öğretmenin branşı etkilemekte midir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Öğretmenler, akran zorbalığının azalmasında ve önlenmesinde önemli bir role sahiptir. Akran zorbalığı okullarda meydana gelen ve öğrencinin okul yaşamını da olumsuz yönde etkileyen bir olaydır. Okullarda öğrenciler zorbalığa uğradığında ya da herhangi bir sorunla karşılaştığında bu durumu ilk fark edecek ve onlarla ilgilecek kişilerden biri sınıf öğretmenleridir. Ayrıca öğretmenler okullarda yaşanan akran zorbalığını engellemek için önlem alabilirler. Olweus (2003), herhangi bir zorbalık karşıtı programın başarılı olmasında öğretmenlerin konuyla ilgili bilgi ve ilgilerinin çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Zorbalığa uğrayan öğrencilere öğretmenler ve yöneticiler tarafından gösterilen ilgi konusunda öğrenciler farklı görüşe sahiptir (Gökler, 2007). Öğrencilerin yarısından fazlası çok az ilgi gösterildiğini veya hiç ilgi gösterilmediğini düşünürken; geri kalanı ise çok ilgi gösterildiğini düşünmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin tutumlarının incelenmesi, bu tutumlarının olumlu yöne çevrilmesi akran zorbalığının önlenmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca konuya ilişkin yeterli bilgiye sahip olmaları alacakları önlemleri de etkileyecek ve akran zorbalığının önlenmesine yardımcı olacaktır.

Ayrıca; öğretmenler de öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalmalarına neden olabilmektedir (Twemlow ve Fonagy, 2005). Olweus'un (1999) 2400 ilkokul ve ortaokul öğrencisi üzerinde yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin %2'sinin öğretmenler tarafından zorbalığa uğratıldığı görülmüştür. Sınıfların yarısında öğretmenlerin zorbalığı görülmüş ve öğretmenlerin %10'u öğrencilerin zorbalığa

uğramasına neden olmuştur. Bu nedenle akran zorbalığı hakkındaki öğretmen tutumlarının incelenmesi önem taşımaktadır.

Türkiye’de akran zorbalığı konusunda yapılan araştırmalar daha çok öğrenciler üzerinde yapılmıştır (Arıman, 2007; Arslan, 2008; Bilgin, 2007; Çankaya, 2011; Genç, 2007; Gökler, 2007; Kavşut, 2009; Özkan ve Çıfci, 2010; Sipahi, 2008; Totan, 2008). Ayrıca birtakım araştırmalar da akran zorbalığı ya da akran zorbalığı ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik olarak yapılmış olup (Ada, 2010; Ergül, 2009; Tura, 2008) öğretmenlerle ilgili çalışma oldukça azdır. Bu nedenle yapılan çalışmanın bilimsel literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.5. Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin veri toplama araçlarına (Demografik ve Kişisel Bilgiler Anketi, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalığı Tutum Ölçeği) verdikleri cevaplar gerçeği yansıtmaktadır.

1.6. Temel Kavramlar

Şiddet; bir kişiye güç veya baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak; şiddet uygulama eylemi ise zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 1996).

Saldırganlık: Başkalarını incitmeyi amaçlayan niyet doğrultusunda gösterilen her türlü davranış ya da eylem (Satan, 2006).

Zorbalık/Akran zorbalığı: *Bir öğrencinin, bir veya daha fazla öğrencinin olumsuz davranışlarına, tekrarlı olarak ve birçok kez maruz kalması zorbalığa maruz kalma*

veya kurban olma şeklinde tanımlanmıştır (Olweus, 2001, sf. 5-6). Bu araştırmada Olweus'un yukarıdaki tanımını benimsenmiş olup zorbalık ve akran zorbalığı terimleri eř anlamlı olarak kullanılmıştır.

Zorba: Hakaret edici, saldırgan ve ısrar edici davranışlarıyla gúcünü kötüye kullanan kişilerdir (Genç, 2007).

Kurban/Mağdur: Kendilerine göre güçlü olan öğrenciler tarafından zorbaca söz ve davranışlara maruz kalan öğrencilerdir (Pişkin, 2002). Bu çalışmada akran zorbalığına maruz kalan öğrenciler için mağdur terimi kullanılmıştır.

Zorba/Mağdur: Zorbaca eylemlere maruz kalıp aynı zamanda kendileri de zorbaca davranışlar sergileyen öğrencilerdir (Pişkin, 2002).

1.7. Sınırlılıklar

- Bu araştırma 2011-2012 eğitim öğretim dönemini kapsamakla beraber yalnızca Samsun iline ait merkez ilçe ve ilçelerde bulunan merkez okullar, yatılı ilköğretim bölge okulları ve köy okullarında yapılmıştır.
- Veri toplama aracı olarak öğretmenlere yönelik düzenlenmiş Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği, öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarını ortaya çıkarması için düzenlenmiş örnek durumları içeren İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı Araştırması anketi uygulanmıştır.

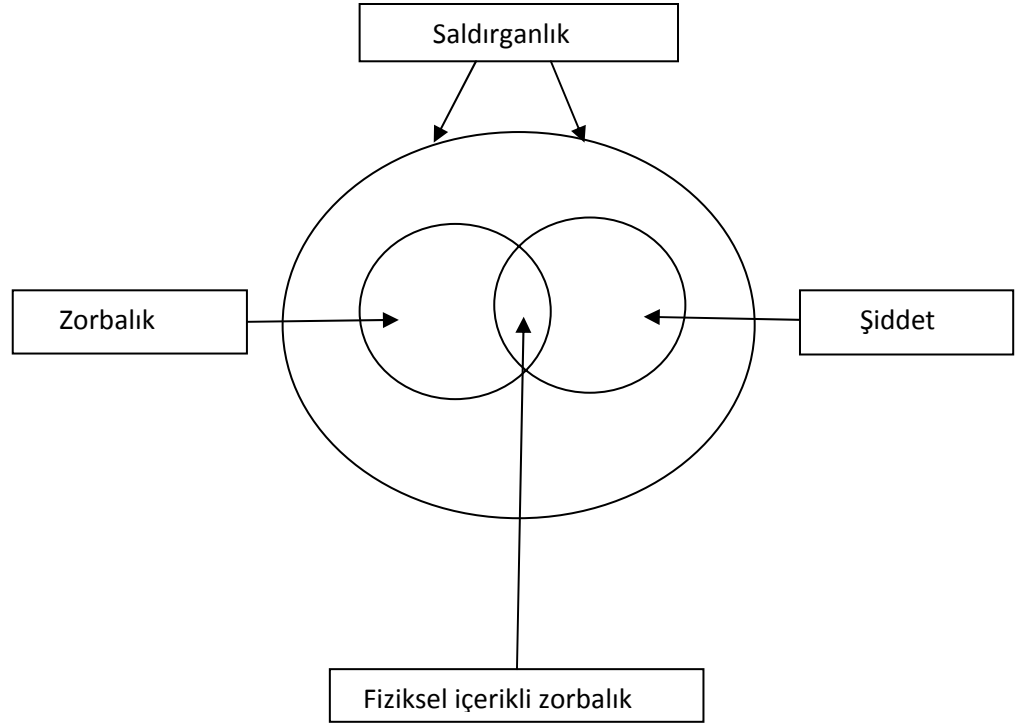
BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde zorbalık türleri, zorbalığa etki eden faktörler, zorbaların özellikleri, mağdurların özellikleri yer almaktadır.

2.1. Akran Zorbalığı, Saldırganlık ve Şiddet Arasındaki İlişki

Olweus'a göre (1999), zorbalık, saldırganlık ve şiddet kavramları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre saldırganlık, şiddet ve zorbalık kavramlarını içeren, daha geniş kapsamlı bir durumdur. Şiddet ve zorbalık kavramlarının birbirinden ayrıldıkları noktalar bulunmaktadır. Şiddet daha çok fiziksel olarak gerçekleşmekte iken zorbalık davranışları ise fiziksel, sözel, sanal zorbalık ve sosyal yalıtım gibi alt boyutlarda görülebilmektedir. Öte yandan şiddet ve zorbalığın her ikisini içeren davranışlar fiziksel zorbalık olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 1. Şiddet, saldırganlık ve zorbalık arasındaki ilişki

2.2. Zorbalık Türleri

Zorbalık, doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık olmak üzere iki türde ele alınmaktadır. Fiziksel içerikli ve sözel saldırı biçiminde olanlar doğrudan zorbalık iken, dolaylı zorbalıkta ise kasıtlı olarak kişiyi yalnız bırakma, sosyal ortamdan soyutlama vardır (Olweus, 2005). Doğrudan zorbalık daha çok erkekler tarafından gösterilmekleyen, dolaylı zorbalık ise daha az sıklıkla ve çoğunlukla aynı cinsiyet grupları arasında görülmektedir. Zorbalık türleri fiziksel ve sözel zorbalık, sosyal yalıtım ve sanal zorbalık olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2.1. Fiziksel Zorbalık

Öğrenciler arasında sözel zorbalıkla birbirine yakın oranlarda (Gökler, 2007; Kapçı, 2004) veya sözel zorbalıktan sonra en yaygın görülen (Bilgin, 2007) zorbalık türüdür. Eğitimcilerle göre okullarda yaygın olarak görülen bir zorbalık türüdür (Çinkır ve Karaman Kepenekçi, 2003; Kartal ve Bilgin, 2009). İtme, dürtme, tükürme, tekmeleme ve vurma gibi davranışlar bu gruba girmektedir. Bir de bu grup içinde yer alan daha çok önemsenmesi ve önlem alınması gereken davranışlar vardır. Bu davranışlar şunlardır: Silahla tehdit etme, mala zarar verme, hırsızlık vb. Öğretmenler fiziksel zorbalığı diğer zorbalık türlerine göre daha çok önemsemekte ve ciddiye almaktadırlar (Yoon ve Kerber, 2003; Kinan, 2010). Ayrıca fiziksel zorbalığa daha fazla müdahale etmektedirler.

2.2. 2. Sözel Zorbalık

Zorbalık türleri içerisinde en sık görülen türdür. Bazı araştırmacıların da belirttiği gibi öğrenciler en fazla sözel zorbalık türüyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Bilgin, 2007; Genç, 2007; Kartal, 2009; Kavşut, 2009; Taşğın, 2007; Totan, 2008;). Bu tür zorbalıkta genellikle şu davranış biçimleri görülmektedir: Alay etme, lakap takma, kötü şekilde bakma, sataşma. Ancak; sözel zorbalık türü içinde belirtilen davranışlardan bazıları daha tehlikelidir. Bu davranışlar ise şöyledir:

Telefonda tehdit etme, cinsel eğilimlerle alay etme, arkadaşlarını tehlikeli işler yapması için cesaretlendirme, eşyayı çalmak veya kırmakla tehdit etme, sözel olarak şiddet tehdidi oluşturmak veya başkasının bedenine zarar vermesi için dayatmak, öğrencilerde baskı oluşturmak, öğrencilerden haraç almak (Totan, 2008). Zorbalık türleri arasında fiziksel zorbalık kolaylıkla fark edilebilirken sözel zorbalık kolay kolay fark edilememekte, aynı zamanda kişinin hayatında en büyük olumsuzluğa yol açmakta ve uzun süreli görülmektedir (Gökler, 2007).

2.2.3. Sosyal Yalıtım

Sosyal yalıtım türü altında dedikodu yapma, utandırma, diğer öğrencilerin ona aptal muamelesi yapmasını sağlamak, kurban hakkında asılsız söylentiler yayma, onu gruptan dışlama gibi davranışlar bulunmaktadır. Bu davranışlardan yine daha tehlikeli olanları vardır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır: Kine kışkırtma, kötü niyetli söylentiler yayma, ırkçı, seksist veya homofobik yalıtım, kurbanı diğer öğrencilerin de suçlamasını sağlamak, kurbanı toplum önünde küçük düşürmek (Totan, 2008). Sosyal yalıtıma daha çok kız öğrencilerin maruz kaldığı belirtilmektedir (Çayırdağ, 2006).

2.2.4. Sanal Zorbalık

Zorbalık türlerine son zamanlarda sanal zorbalık denilen yeni bir tür eklenmiştir (Genç, 2007; Yılmaz, 2011). Teknolojinin olumlu ve olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır. Olumsuz etkilerinden birisi de sanal zorbalığın ortaya çıkmasıdır. Bu tür zorbalık daha çok lise dönemindeki öğrencilerde teknolojiyi çok rahat kullanmalarıyla ortaya çıkmaktadır. İnternet aracılığıyla sosyal paylaşım sitelerini de kullanarak kurbanlara ulaşmaktadırlar. Ancak bu olay genellikle ev ortamında yapılmasına rağmen etkileri okulda daha çok görülmektedir. Bu kişiler kurbanlarının fotoğraflarının altına çeşitli yazılar yazmakta ve onlar hakkında asılsız söylentiler yayabilmektedirler. Bu söylentiler yüzünden kurbanın arkadaş çevresinde itibarını zedelemekte ve onun grup tarafından dışlanmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda mesajlar ve mail yoluyla da kurbanları birebir rahatsız etmektedirler. Bu kişiler sanal ortamda gerçek kimliklerini sakladıkları için onlara ulaşmak çok zordur. Bu bağlamda herkesin zorba olma olasılığı

vardır. Aynı zamanda cep telefonları aracılığıyla da bu tür zorbalık yapılabilir. Kamera ile uygunsuz görüntülerin çekilip internet aracılığıyla yayılması sağlanmaktadır. Bu tip durumlar kurban açısından olumsuz durumlara neden olmaktadır (Genç, 2007).

2.3. Zorbalığa Etki Eden Faktörler

Yapılan araştırmalara göre zorbalığa etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden cinsiyet, yaş, zorbalık davranışının yapıldığı yer, aile durumu ve öğrencinin okuldaki başarı düzeyi gibi faktörler aşağıda tartışılmaktadır.

2.3.1. Cinsiyet Faktörü

Yapılan araştırmalara göre zorbalık davranışını erkeklerin daha çok gösterdikleri gözlenmektedir (Arslan, 2008; Bilgin, 2007; Çinkır ve Karaman Kepenekçi, 2003; Genç, 2007; Gökler, 2007; Kapçı, 2004; Tekin, 2006). Bununla birlikte bir başka araştırmada ise Kavşut (2009) tarafından kız öğrencilerin daha çok zorba davranışları gösterdiği belirtilmiştir. Yurtdışında yapılan bir başka çalışmaya göre ise zorbalığın %65'ini erkek öğrenciler, %15'ini kız öğrenciler, %19'unu ise hem kız hem de erkek öğrenciler göstermektedirler (Boulton ve Underwood, 1992). Erkek öğrenciler hem kız öğrencilere hem de erkek öğrencilere zorbalık yaparken, kız öğrenciler hemcinslerine zorbalık uygulamaktadır (Olweus, 1993). Ayrıca kızların ve erkeklerin maruz kaldığı zorbalık türleri de farklılık göstermektedir. Erkekler daha çok fiziksel zorbalığa maruz kalırken, kızlar ise sosyal yalıtıma maruz kalmaktadırlar (Çayırdağ, 2006). Bununla birlikte erkeklerin sanal zorbalığı kız öğrencilere göre daha çok gerçekleştirdikleri belirtilmektedir (Yılmaz, 2011).

2.3.2. Yaş Faktörü

Zorbalığa etki eden en önemli faktör olarak nitelendirilebilir. Yaş arttıkça özellikle fiziksel zorbalık türünde de bir artış olduğu gözlenmektedir. Yapılan araştırmalar zorbalığın daha çok ilköğretim düzeyi öğrencilerin yaş grubunda yaygın olduğunu

göstermiştir (Kartal, 2009). Olweus'a göre (1995) öğrencilerin zorbalığa en çok maruz kaldıkları dönem okula ilk giriş dönemleri olmaktadır. Bu dönemde öğrenciler okula yeni başladıkları için arkadaş çevreleri oluşmamıştır ve büyük sınıflardaki öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kalmaktadırlar. En çok zorbalık davranışı gösterilen dönem ise buldukları okulun son sınıfına geldikleri dönemdir. Bu dönemde okulun en büyükleri oldukları için kendilerinden yaşça küçük ve güçsüz olan öğrencilere zorbalık yapmaktadırlar. Ayrıca yaş arttıkça kızlarda zorbalık yapma eğilimi azalırken, erkeklerde daha da artmaktadır. Öğrencilerin zorbalığa maruz kalıp bunu okuldaki yetkililere şikayet etmeleri en çok 10-14 yaşları arasında gerçekleşmektedir. Bu sıralamayı ikinci olarak 5-9 yaş grubu ve son olarak 15-19 yaş grubu izlemektedir (Rigby, 1997). Dölek (2002)'e göre zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %30'u akran grupları tarafından zorbalığa maruz kalırken, %7'si kendilerinden yaşça büyük olan öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Zorbalık ilköğretim okullarında 1. kademe ile 2. kademe arasında da farklılık göstermektedir. İlköğretim ikinci kademe zorbalık oranı ilköğretim 1. kademe göre daha fazladır (Pişkin, 2002).

2.3.3. Zorbalık Davranışının Yapıldığı Yer

Yapılan araştırmalarda öğretmenlerden alınan bilgilere göre zorbalığın yapıldığı yer ve yapılma şekli farklılık göstermektedir. Buna göre; gruptan dışlama şeklindeki zorbalığın dışındaki tüm zorbalık türleri en çok sınıfta meydana gelmektedir. Sınıftan sonra zorbalık en çok okul bahçesinde ve koridorlarında görülmektedir. Fiziksel zorbalık sınıf, okul bahçesi ve koridorlarda birbirine yakın oranlarda görülmektedir. Gruptan dışlama şeklindeki zorbalık en çok okul bahçesinde yaşanmaktadır. Zorbalık en az sıklıkla tuvalet ve kantinde görülmektedir (Kartal, 2009). Yatılı ilköğretim öğrencileri ile yapılan bir çalışmada gündüzlü ilköğretim öğrencilerine kıyasla zorbalığın tuvalet ve kantinde yapılma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür (Bilgin, 2007).

2.3.4. Aile Durumu

Yapılan araştırmalarda ailenin durumunun da zorbalık davranışlarında etkili olduğu görülmektedir. Anne babası ayrı olan çocukların, anne babası ayrı olmayan çocuklara

göre daha fazla zorba davranışlar uyguladığı ve zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir. Aile içinde şiddetin olduğu durumda çocukların bütün zorbalık türlerini gösterdikleri görülmüştür (Genç, 2007). Aile bireylerinin çocuklarına karşı umursamaz, ilgisiz, reddedici, düşmanca tavırlar sergilemesi de çocukların zorbalık davranışları göstermelerine neden olmaktadır. Ayrıca çocukların, çocukluk dönemlerindeki ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamış olması da zorbalığı etkilemektedir (Gökler, 2007). Aile bireyleri arasındaki anlaşmazlıklar, çocuğa karşı sert tutum, otorite kurma isteği ve çocuğu disiplin altına almaya çalışma gibi eğilimler çocuklarda zorbalık davranışının görülmesinde etkilidir. Ailenin sosyoekonomik durumunun ve aile eğitim düzeyinin düşük olması da çocuğu olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklarına karşı ilgili olan ve onların gereksinimlerini yeterince karşılayan ailelerin çocukları zorbalığa daha az maruz kalmaktadırlar. Anne ve babayla güvenli bir bağlanma şekli gerçekleştiren çocukların daha sosyal, akranları arasında kabul gören ve popüler olan çocuklar oldukları görülmektedir. Anne babayla geçirilen vakit azaldıkça zorbalık eğilimleri artış göstermektedir. Babası olmayan çocukların daha fazla zorbalık gösterdikleri görülmüştür. Çocuklarla yeterince ilgilenme ve onlara destek olma davranışları, çocuklardaki bu eğilimleri azaltmaktadır (Arslan, 2008). Erkek çocukların zorbalık gösterme düzeylerinde ailenin uyguladığı fiziksel cezalar etkili olmaktadır (Olweus, 2003). Yani çocuk ailesinden fiziksel ceza gördükçe bunu arkadaşlarına uygulamaktadır. Ne kadar çok ceza görürse o da zorbalık davranışının görülme olasılığını arttırmaktadır.

2.3.5. Okul Başarı Düzeyi

Okuldaki başarı düzeyi öğrencilerin zorbalık olarak nitelendirilen davranışları göstermesinde etkili olmaktadır. Başarı düzeyi düşük ve orta seviyede olan öğrencilerin zorbalık davranışlarını, başarılı olan öğrencilere göre daha çok sergiledikleri görülmüştür (Genç, 2007). Benzer şekilde öğretmenlerle yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin zorbalık davranışını gerçekleştiren öğrenciler arasında başarısız öğrencilerin olduğunu belirttikleri bulunmuştur (Çinkır, Karaman Kepenekçi; 2003).

2.4. Zorbaların Özellikleri

Zorba öğrencilerin erken yaşlarda sigara ve içki kullandıkları, özel mallar ve kamu mallarına zarar verdikleri, okul başarılarının düşük olduğu, kötü sayılan arkadaş gruplarının üyesi olduğu, devamsızlıklarının fazla olduğu ve kapasitelerinin altındaki işleri yapma eğiliminde oldukları görülmüştür. Zorba olarak nitelendirilen öğrenciler de daha önceden bu tutumlara maruz kalmış kişilerdir. Çocuklar tarafından aile bireyleri model alınmaktadır. Ancak zorbaların modelleri ya zayıftır ya da model alacak kimseleri yoktur. Ailede yeterince ilgi görmemekte ve gereksinimleri karşılanmamaktadır. Genellikle uyumsuzdurlar. Kendileri kurbanlara göre daha güçlü oldukları için kendilerine güvenirlir ve kurbanın bu muameleyi hak ettiğini düşünürler (Ögel, Tarı ve Yılmazçetin Eke, 2005).

Olweus'a göre (1993) zorbalar pasif zorba ve zorba olmak üzere iki çeşittir. Aralarındaki fark ise; pasif zorbalar olayı başlatmazlar sadece takip ederler. Zorba olanlar ise olayı başlatan kişilerdir. Zorbalar şiddeti olumlu bir unsur olarak görmektedirler. Kendilerini kontrol etme düzeyleri düşüktür. Ayrıca kurbanlarıyla hiç empati kurma yoluna gitmezler. Kendilerine güvenleri düşük gibi algılanılmasına rağmen kendilerine güvenleri yüksektir ve saldırganlık eğilimlerinin farkında değildirler. Zorbalar en ufak bir olay karşısında çabucak öfkelenebilirler (Akt: Gökler, 2007). Borg (1998) tarafından yapılan bir araştırmada ise kız olan zorbaların daha sonra kurbanlarına karşı pişmanlık duygusu yaşadıkları ifade edilmiştir.

Dake, Price ve Telljohan'a göre (2003) zorbalar depresif özelliklere sahiptirler, her zaman için intihar etme eğilimleri bulunmaktadır. Yemek yeme alışkanlıklarında düzensizlikler vardır. Kavgacı bir yapıya sahiptirler. İçki, sigara ve madde bağımlılığı yaygın olarak görülmektedir. Yaşları ilerledikçe suç yapma eğilimleri de artmaktadır. Kopya çekme, okuldan kaçma gibi olumsuz davranışlar sergilerler. Ayrıca okul başarıları düşük öğrencilerdir. Arkadaşları onları destekleyen zayıf kişiler veya kendileri gibi zorba olan kişilerdir. Akranlarına göre daha kolay arkadaşlık kurarlar. Aile özelliklerine bakıldığında ailelerinin otoriter oldukları ve onlar üzerinde fiziksel şiddet

uyguladıkları görülür. Ailelerinden yeterince ilgi görmezler. Okula uyum sağlama konusunda problemler yaşarlar. Sorun çözme becerisine sahip değildirler. Bu özelliklere ek olarak, zorbalık davranışı gösteren öğrenciler okula karşı olumsuz tutuma sahip olmalarına rağmen diğer öğrencilerden çok düşük bir başarı durumu göstermemektedirler (Satan, 2006). Zorbaların en belirgin özelliği akranlarına saldırganca tutum sergilemeleridir. Ancak; bu tutumları aile ve öğretmenlerine karşı da sergilemektedirler (Çayırdag, 2006).

Zorbalar karşısındaki kişilerin ne düşündüklerini, onların niyetlerini anlayamamaktadırlar. Zorbalar karşısındaki bireylerin kendilerini nasıl algıladıklarını öğrenmek istemektedirler (Ögel, Tarı ve Yılmazçetin Eke, 2005). Zorba davranış özelliklerine sahip olan çocuklar genel olarak akranlarına göre daha güçlü, sportif aktivitelerde ve bahçedeki oyunlarda başarılı, aktif ve enerjiktirler (Genç, 2007). Zorbalar şiddeti bir yaşam tarzı olarak benimsemiş ve bunu hayatın her alanında uygulamaktadırlar.

2.5. Mağdurların Özellikleri

Mağdur olarak adlandırılan öğrenciler zorba öğrencilerin saldırgan davranışlarına maruz kalan öğrencilerdir. Bu öğrencilerin genel olarak özgüvenleri düşüktür, karamsar bir ruh haline sahiptirler. Ayrıca akranlarına oranla daha fazla yalnızlık duygusu yaşamaktadırlar (Boivin, Hymel ve Bukowski, 1995). Zorba öğrencilerin aksine bu öğrencilerin iyi bir aile yaşamları ve ilişkileri vardır. Bu çocukların çoğunun içine kapanık, çekingen ve pasif oldukları görülmektedir. Genel olarak aileleri aşırı koruyucu bir tutum izlemektedirler (Ögel, Tarı ve Yılmazçetin Eke, 2005). Zorba davranışlara maruz kalan öğrenciler genel olarak bu durumu ailelerinden ve öğretmenlerinden saklamaktadırlar. Bu duruma maruz kalan öğrencilerde utangaçlık, yaşananlardan dolayı üzüntü duyma, okul başarısında düşüş görülmesi, kendisini geri çekme, sosyal ilişkilerin bozulması ve psikolojik davranış bozuklukları ortaya çıkmaktadır (Kochenderfer ve Ladd, 1996). Mağdur durumundaki öğrencilerin akranlarına göre kaygı durumları yüksek, kendine güvenleri yok denecek kadar azdır. Mağdur öğrenciler de pasif

mağdurlar ve tahrik edici mağdurlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Pasif mağdurlar; sessiz, sakin çevreleriyle yakın ilişkisi olmayan kişilerdir. Fiziksel olarak güçlü değil ve özgüvenleri de düşüktür. Tahrik edici mağdurlar ise zorba olan kişileri kışkırtabilecek türden davranışlar sergilemektedirler (Olweus, 1993).

Çayırdağ (2006)'a göre 'gönüllü mağdur' ve 'sahte mağdur' denilen iki mağdur türü daha bulunmaktadır. Gönüllü mağdurlar; akran grupları arasında kabul görmek ve onlar tarafından sevgi görmek için kendileri bu role girerler. Sınıfta her türlü komik hareketleri ve uygun olmayan davranışları gösterirler. Ayrıca akran grubundan dışlanma düşüncesiyle akademik başarılarını gizlerler. Sahte mağdurlar ise ilgiyi kendi üzerlerinde toplayabilmek için gereksiz yere ağlama davranışı gösteren ve arkadaşlarını sürekli şikayet eden kişilerdir.

Mağdur öğrencilerin de saldırgan olan ve olmayanları bulunmaktadır. Saldırgan olmayan mağdurlar, saldırıya uğradıklarında ses çıkarmayıp bu duruma boyun eğerler (Schwartz, Dodge ve Coie, 1993). Bunlar sessiz, kendine güveni olmayan ve akranları arasında bir popülerliği olmayan kişilerdir. Saldırgan mağdurlar ise bu durumun tam tersine tepki gösterirler ve hatta bazen saldırıyı başlatan kişi bile olabilirler (Genç, 2007). Bunlar karşılarındaki kişileri tahrik eden, çabuk sinirlenen ve çok hareketli, yerinde bile duramayan kişilerdir (Arslan, 2008).

Kız mağdurlarda çoğunlukla sosyal sıkıntılar ve sosyal kaçınma görülmektedir (Satan, 2006). Mağdur öğrencilerin okul hayatları incelendiğinde, okulda genel olarak tenefüsler dahil yalnızdırlar ve yakın arkadaşları bulunmamaktadır (Olweus, 1993). Yapılan bir araştırmaya göre mağdur öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde sorunlar yaşadıkları, iletişim problemleri olduğu ve arkadaşlık başlatamadıkları görülmüştür (Nansel ve diğerleri, 2001).

Dake, Price ve Telljohann (2003) tarafından yapılan bir araştırma sonucuna göre mağdurların tıpkı zorbalar gibi depresif özelliklere ve intihar etme düşüncelerine sahip oldukları, yalnız, özsaygılarının düşük olduğu, kaygı yaşadıkları ve yeme bozuklukları olduğu bulunmuştur. Ayrıca akranlarına göre popülerliklerinin az, ev ortamlarının acımasız ve kötü olduğu, istismar sorunları, fiziksel sağlık problemleri yaşadıkları, sosyal uyumlarının zayıf oldukları görülmektedir. Bu öğrenciler okula bağlı değildiler ve devamsızlık sorunları yaşamaktadırlar.

BÖLÜM 3

AKRAN ZORBALIĞI HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

3.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

3.1.1. İlköğretim Öğrencileri Üzerinde Yapılan Araştırmalar

Kapçı (2004), ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında görülen akran zorbalığı türlerini, zorbalık davranışlarının görülme sıklığını, zorbalığın görülme türünün bazı değişkenlerle ilişkisini ve zorbalığa maruz kalıp kalmamanın bazı değişkenler üzerinde nasıl bir farklılık oluşturduğunu belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Ankara’da yapılan bu çalışmada 206 öğrenciye anket ve ölçek uygulanmıştır. Öğrenciler arasında en yaygın fiziksel ve sözel zorbalık türleri görülmektedir. En az sıklıkta görülen zorbalık türü ise cinsel zorbalık olarak belirtilmiştir. Orta derecede sosyoekonomik düzeye sahip çocuklar; alt derecede sosyoekonomik düzeye sahip çocuklara göre fiziksel zorbalığa daha çok maruz kalmaktadırlar. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sözel zorbalığa daha çok maruz kaldıkları görülmüştür. Tüm zorbalık türlerine daha çok maruz kalan çocukların benlik saygısı, zorbalık türlerine daha az maruz kalan çocuklara göre oldukça düşüktür ve depresif özellikleri daha çok göstermektedirler.

Tura’nın 2006-2007 yılları arasında Diyarbakır ve Kocaeli illerinde 8. sınıfa devam etmekte olan 550 öğrenciyle akran zorbalığına maruz kalmayı yordayan özellikleri ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada okul başarısı, algılanan sosyal destek, otoriter anne baba tutumu ve cinsiyet yordayıcı değişkenler olarak incelenmiştir. Akran zorbalığına maruz kalma ile okul başarısı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma puanları arttıkça okuldaki başarı puanlarının düştüğü, akran zorbalığına maruz kalma puanları düştükçe de okul başarı puanlarının arttığı görülmüştür (Tura, 2008).

Bilgin (2007) tarafından Bursa’da gündüzlü ve yatılı ilköğretim okullarında öğrenim gören ilköğretim 4, 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin zorbalığa uğrama oranlarını, uğradıkları zorbalık türlerini, kurbanların zorbalık karşısında vermiş olduğu tepkileri, kimlerin

zorba olduğu, zorbalığa uğranılan yerleri ve kurbanların zorbalığa uğradığını kimlerle paylaştığını belirlemek ve bu etkenleri gündüzlü ve yatılı okullar açısından karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Araştırmaya 248 öğrenci katılmış olup; veri toplama aracı olarak Colorado Okul İklimi Anketinin Türkçeye uyarlanmış şekli kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre en yaygın olarak görülen zorbalık türü sözel zorbalık olup bunu fiziksel zorbalık takip etmektedir. Her iki okul grubunda da zorbalığı en yüksek oranda erkek öğrencilerin yaptığı görülmüştür. Yatılı ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerden zorbalık yapan erkeklerin oranı, gündüzlü okullarda öğrenim gören zorbalık yapan erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca zorbalık yapan kız öğrencilerin oranı gündüzlü okullarda, yatılı okullardaki zorbalık yapan kız öğrencilerin oranından yüksek bulunmuştur. Zorbalığın yapıldığı yer açısından genellikle okul bahçesi, sınıf ve koridorlarda yapıldığı belirtilirken; yatılı okullarda bahçede ve tuvalette yaşanan zorbalık olaylarının gündüzlü okullara oranla yüksek olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin zorbalığa uğradığında bu durumu sıklıkla aile ve arkadaşlarıyla paylaştıkları görülmüştür. Zorbalığa uğradığında ise öğrenciler yüksek oranda aile ve öğretmenden yardım istemektedirler.

Gökler (2007) Ankara ili Çankaya, Yenimahalle ve Keçiören merkez ilçelerinde bulunan beş resmi ilköğretim okulunda sekizinci sınıf öğrencileri arasındaki akran zorbalığının incelenmesi ve zorbalığın empatik eğilim, özsaygı, problem çözme becerileri, içedönüklük-dışadönüklük ve kaygı gibi kişisel özellikler ile ilişkisini belirlemek amacıyla 576 kişiden oluşan 8. sınıf öğrencileri üzerinde bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre; öğrencilerden %10.10'u zorba, %27.30'u mağdur, %20.90'ı ise zorba/mağdur olarak belirtilmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında; erkeklerin kızlara göre daha çok zorba ve zorba/mağdur oldukları belirtilmiştir. Öğrencilerin en yaygın maruz kaldıkları zorbalık türü sözel ve fiziksel zorbalık olarak belirtilmiştir. Zorbalığın yapıldığı mekanlar açısından bakıldığında; sınıfta daha çok fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, zorla para isteme, iftira ve dedikodu gibi zorbalıklar yapıldığı; oyun alanı ya da okul bahçesinde ise daha çok dışlama türünde zorbalığın yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin çoğunlukla teneffüslerde, okulda derse başlamadan önce, okulda ders bittikten sonra zorbalığa maruz kaldıkları

görülmektedir. Öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında bunu daha çok sınıf öğretmenlerine, sonra arkadaşlarına daha sonra anne babalarına söylediklerini ve kendileriyle en çok ilgilenen kişilerin sınıf öğretmenleri olduğunu söylemişlerdir. Son bir yıl içinde zorba ve zorba/mağdur öğrencilerin yaptıkları zorbalık türlerinden en çok yapılan fiziksel zorbalık, ikinci olarak sözel zorbalık olarak belirtilmiştir (Gökler, 2007).

Taşğın'ın (2007) Karaman'da yaptığı çalışmada 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden 585 kişiye anket uygulanarak akran zorbalığı türleri ve görülme sıklığı incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %28.9'u yılda bir veya iki kez, %17.2'si haftada bir kez, %12.5'i ise hemen hemen her gün zorbalığa maruz kalmaktadır. Bu çalışmada hem erkek hem de kız öğrencilerin en sık yaptıkları zorbalık davranışı birbirlerine lakap takma olarak bulunmuştur. Kız öğrenciler arasında özel eşyalara zarar verme davranışı sıklıkla görülürken; erkek öğrenciler arasında dövme, itme vb. davranışlar sıklıkla yapılmaktadır. Kız (%31.5) ve erkek (%21.2) öğrenciler zorbalığa uğradığında bu durumu öğretmenine bildirmiştir.

Sipahi, 2008 yılında İzmir ili Bornova ilçesindeki sekiz ilköğretim okulunda 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden oluşan 405 kişi üzerinde akran zorbalığını incelemek ve akran zorbalığını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre; cinsiyet açısından bakıldığında erkeklerin kızlara göre daha çok zorba ve mağdur oldukları belirtilmektedir. Aile durumları açısından bakıldığında; annenin eğitim düzeyinin yüksek olması öğrencinin zorbalık olaylarına karışmamasına olumlu etki yaparken, annenin hiç okula gitmemiş olması ise öğrencinin zorba, mağdur, ya da hem zorba hem mağdur olma olasılığını arttırmaktadır. Babanın okula gitmiş olması öğrencinin zorbalık olaylarına daha az katılma olasılığını, okula gitmemiş olması ise mağdur olma olasılığını arttırmaktadır. Akran zorbalığı uygulayan öğrencilerin sıklıkla depresif oldukları bulunmuştur (Sipahi, 2008).

Yılmaz (2011) tarafından yapılan bir çalışmada Türk öğrencilerin sanal zorbalıkla ilgili deneyimleri ve sosyal ağları kullanımları incelenmiştir. Araştırma İstanbul'da sekiz farklı ilköğretim okulundan 756 7. sınıf öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin sanal zorbalığı kız öğrencilere göre daha çok gerçekleştirdiği görülmüştür. Öğrencilerin %16.9'u zorbalığa maruz kaldığını; % 4.1'i ise kendisinin zorba olduğunu rapor etmiştir. %17.9'u sanal zorbalığa maruz kaldığını; %6.4'ü ise sanal zorba olduğunu belirtmiştir. Mağdurların %9.8'i en az bir kere sanal zorbalığa maruz kaldığını; %5.7'si birkaç kez maruz kaldığını söylemiştir. Öğrenciler sanal zorbalığa uğrama durumunda bunu bir yetişkinle paylaşmamaktadırlar. Sanal zorbalığın okullarda yapılan çalışma neticesinde çok yaygın olduğu ve sanal zorbalığı önleme stratejilerinin benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir. Öğrenciler daha çok online olarak oyun oynarken sanal zorbalık yaşadıklarını söylemişlerdir.

Türkiye'de ilköğretim öğrencileriyle yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmaların genellikle ilköğretim II. kademedeki öğrencilerle yapıldığı (Gökler, 2007; Sipahi, 2008; Taşgın, 2007; Tura, 2008; Yılmaz, 2011), sınırlı sayıda araştırmanın ise (Bilgin, 2007; Kapçı, 2004) ilköğretim 1. kademedeki öğrencileri incelediği görülmektedir. Çalışmalar genel olarak öğrenciler arasında fiziksel ve sözel zorbalığın (Gökler, 2007; Kapçı, 2004), sözel zorbalığın (Bilgin, 2007; Taşgın, 2007) en yaygın görülen zorbalık türleri olduğunu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok zorba (Bilgin, 2007; Kapçı, 2004) ya da mağdur olduklarını (Gökler, 2007; Sipahi, 2008) göstermektedir.

3.1.2. Lise Öğrencileri Üzerinde Yapılan Araştırmalar

Genç (2007) tarafından 2006-2007 eğitim-öğretim döneminde Erzurum ve Malatya illerinde genel liselerdeki öğrenciler, idareciler ve rehber öğretmenler üzerinde öğrencilerin, idarecilerin ve rehber öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik algılarını belirlemek, öğrencilerin zorba ve mağdur olmalarında bazı değişkenlerin etkisi olup olmadığını belirlemek ve rehber öğretmen ve idarecilerin akran zorbalığına yönelik önlemler alma konusundaki fikir ve deneyimlerini ortaya koymak amacıyla yapılan bir çalışmada cinsiyet açısından bakıldığında tüm zorbalık türlerini erkeklerin kızlara

oranla daha çok gerçekleştirdiği belirtilmiştir (Genç, 2007). Zorbalık türleri açısından en çok sözel zorbalığın görüldüğü belirtilmektedir. Sözel zorbalıkta en yaygın olarak maruz kalınan ve uygulanan zorbalık davranışları ise saldırı aleti kullanmak veya tehdit etme yoluyla sözel zorbalığın uygulanması şeklinde görülmektedir. Genel liselerde zorbalığa uğrayanların oranı %18.3; zorbalık yapanların oranı %15; zorbalığa tanık olanların oranı ise %56.9 olarak belirtilmiştir. Aile içinde şiddete tanıklık eden veya şiddete maruz kalan öğrencilerin tüm zorbalık türlerini gösterdikleri bulunmuştur. Genç (2007) araştırmasının bir önemi ise bu çalışmada okul yöneticileri ve rehber öğretmenlerin zorbalık konusundaki algılarını incelemesidir. Okul idaresi ve rehber öğretmenler akran zorbalığını bir problem olarak gördüklerini belirtmekle birlikte, akran zorbalığının daha çok okuldan çıktıktan sonra, okul dışında başka grup öğrenciler tarafından yapıldığını ifade etmişlerdir.

Arslan (2008), İstanbul'da liseye devam eden 1670 öğrenci üzerinde lise öğrencilerinin öz kavram ve aile ilişkilerinin akran zorbalığına etkisi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre; cinsiyet açısından bakıldığında zorbalık oranının erkek öğrencilerde daha yüksek olduğu ve çoğunlukla kız öğrencilerin kız öğrencilere, erkek öğrencilerin erkek öğrencilere zorbalık yaptığı görülmüştür. Araştırma sonucuna göre öğrencilerden %11.1'inin zorba olduğu, %11.7'inin mağdur olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri açısından bakıldığında öğrencilerin %5.3'ünün zorba, %5.9'unun mağdur, %5.8'inin hem zorba hem mağdur olduğu ve %83'ünün zorbalık olaylarına karışmadığı görülmüştür (Arslan, 2008).

Totan (2008) tarafından Bolu ilinde, 9, 10. ve 11. sınıflardaki 595 lise öğrencisi üzerinde, ergenlerde zorbalık davranışlarını ve anne, baba, akran ilişkilerinin zorbalığı yordama gücünü belirlemek amacıyla yapılan çalışmada öğrencilerin %11.26'sı zorba, %12.77'si mağdur, %8.07'si hem zorba hem mağdur olarak, %67.90'ı zorbalık olaylarına katılmayan gruptur. Katılımcıların %32.10'u zorbalığa farklı statülerle katılmaktadırlar. Zorbalık davranışı açısından bakıldığında; kötü isimler takma ve alay etme en sık görülen zorbalık davranışdır (%9.20). Bunları sırasıyla olayların, grubun

dışında tutma, görmezden gelme (%6.10), itme, dövme (%3.80), başka biçimlerde zorbaca davranma (%3.30), görünüş ve konuşmayla alay etme (%2.70), yalan söyleme, dedikodu yapma, başkalarının onu sevmemesine neden olma (%2.20) takip ettiği görülmüştür. En az görülen zorbalık davranışı para için tehdit etme, eşyalarını alma veya eşyalarına zarar verme (%1.50) olarak belirlenmiştir. En sık sözel zorbalığın yapıldığı görülmüştür.

Mağdur olma türleri açısından bakıldığında; mağdur olma türlerinde en çok uygulanan zorbalık davranışları kötü isimler takma ve alay etmedir (%10.9). Bunu sırasıyla görünüş ve konuşmayla alay etme (%5.4), hakkında yalan söylenmesi, dedikodu yapılması, başkalarının onu sevmemesine neden olma (%5.4), olayların, grubun dışında tutulması, görmezden gelinmesi (%3.6), itilme, dövülme (%2.3), parasını alma, eşyasına zarar verme (%2.2) davranışları takip etmektedir. En sık gözlenen mağdur olma biçimi ise sözel mağduriyet olarak gözlenmiştir (Totan, 2008).

Kavşut (2009), 2007-2008 öğretim yılında Kocaeli ilinde 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan 691 öğrencide akran zorbalığı ve duygusal zeka arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre; öğrencilerden 61'i zorba, 66'sı mağdur, 39'u zorba/mağdur ve 525 kişinin ise zorbalığa katılmayan grup olduğu belirtilmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında kızların daha çok zorba ve katılmayan grubunda, erkeklerin ise daha çok mağdur durumunda oldukları belirtilmiştir. Zorba/mağdur oranının ise cinsiyet açısından benzer olduğu belirtilmiştir. Zorbalık türleri açısından bakıldığında en yaygın olarak görülen türün sözel zorbalık olduğu, zorbalık davranışı olarak ise alay etme olduğu belirtilmiştir. Erkek zorbalarda ve zorbalığa katılmayanlarda, kız zorbalarda ve zorbalığa katılmayanlardakine göre kişiler arası becerilerin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ancak kızlarda zorba, mağdur ve zorba/mağdur her statüde stresle başa çıkma açısından bakıldığında bu becerinin erkeklerden daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Alikaşifoğlu, Erginöz, Ercan, Uysal, Kaymak, ve İlter (2004) tarafından İstanbul ilinde 9-11. sınıfa devam eden 4153 lise öğrencilerine anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %30'u zorbalığa maruz kaldığını, %19'u ise zorbalık yaptığını söylemiştir. Akran zorbalığı ile tütün kullanımı, TV karşısında geçirilen zaman, bilgisayar oyunu oynama zamanı gibi değişkenler arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu değişkenlerin artması durumunda akran zorbalığı görülme sıklığının da arttığı gözlenmiştir. Ayrıca yapılan regresyon analizi sonucunda erkek olma, ruhsal sağlığın zayıf olması, sigara ve madde kullanımı, akran zorbalığı uygulama ve akran zorbalığına maruz kalma gibi faktörlerin saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu görülmüştür.

Lise öğrencileri üzerinde Türkiye'de yapılan çalışmalarda araştırmaların sonuçları incelendiğinde, bulguların genellikle ilköğretim öğrencileriyle yapılan çalışmalarla paralellik gösterdiği, öğrenciler arasında sözel zorbalığın en yaygın görülen zorbalık türü olduğu (Genç, 2007; Kavşut, 2009; Totan, 2008) ve bir çalışma dışında (Kavşut, 2009) erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok zorba ya da mağdur oldukları görülmektedir. Yapılan çalışmalarda veri toplama aracı olarak genellikle anket kullanıldığı görülmektedir (Alikaşifoğlu ve diğerleri, 2004; Genç, 2007; Totan, 2008).

3.1.3. Öğretmenler ve Öğretmen Adayları Üzerinde Yapılan Araştırmalar

Çınkır ve Karaman Kepenekçi (2003) Ankara'da öğretmenlerin 'okul zorbalığına' yönelik görüşlerini ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya 36 yönetici, ilköğretim ve ortaöğretimde çalışan 92 öğretmen katılmıştır. Öğretmenler zorbalık davranışlarını önlemede bireysel çabalarını kullandıklarını söylemişlerdir. Eğitimciler göre en sık görülen zorbalık türü fiziksel zorbalık olup, zorbalık davranışlarını daha çok erkekler ve başarısız öğrenciler sergilemektedirler. Eğitimciler öğrencilerin zorbalığa başvurma nedenlerini sorunlarını nasıl çözeceklerini bilmemeleri ve kişisel sorunlarının olması şeklinde düşünmektedirler. Eğitimciler öğrencilerin sorunları ile daha yakından ilgilenilmesinin, öğrencilerin enerjilerini iyi yöne çevirecek etkinlikler düzenlemenin, öğrencilere şiddet içermeyen sorun çözme becerilerinin

kazandırılmasının ve öğrencilerle zorbalık ve sakıncaları ile ilgili söyleşiler düzenlemenin zorbalığı önlemede etkili olacağını önermişlerdir.

Tekin (2006) sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalmaları ile ilgili tutum ve görüşlerini belirlemek amacıyla Karaman ilindeki 300 sınıf öğretmeni ile bir çalışma yapmıştır. Çalışmada öğretmenlere öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalmaları hakkında tutum ve görüşlerini incelemeye yönelik bir anket uygulanmıştır. Öğretmenler zorbalık yapan öğrenciler hakkında ne düşündükleri sorulduğunda yaptıklarını beğenmediklerini söylemişlerdir. Öğrencilerin zorbalığa uğradığına şahit olan erkek öğretmenler bunu sınıf öğretmenlerine söylediklerini belirtirken; kadın öğretmenler ise başka öğretmenlerle paylaştıklarını belirtmiştir. Öğretmenler okulda yapılan zorbalık davranışının sözel zorbalığa ait kötü isim takma şeklinde gerçekleştiğini söylemişlerdir. Öğretmenler zorbalığın daha çok sınıfta meydana geldiğini gözlemlemişlerdir. Erkek öğretmenler zorbalığı üst sınıfların yaptığını söylerken; kadın öğretmenlere göre zorbalığı öğrencilerin akran grupları yapmaktadır. Öğretmenlerin öğrenciyle konuşma şeklinde zorbalığa müdahalede buldukları görülmüştür. Ayrıca öğretmenlere göre zorbalığa daha çok kız öğrencilerin maruz kaldığı belirtilmektedir.

Kartal (2009), 2006-2007 eğitim-öğretim döneminde Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerinden oluşan 152 öğretmen adayı üzerinde öğretmen adaylarının uygulama okullarındaki zorbalıkla ilgili değerlendirmelerini ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre; zorbalık türleri incelendiğinde en sık görülen zorbalık türlerinin sözel ve fiziksel zorbalık olduğu ve bunların görülme sıklık oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Adayların %68.9-%66.7 oranındaki bölümü gruptan dışlama ve eşyayı izinsiz alma olaylarının bazen yaşandığını belirtmiştir. Zorbalığı yapanların kimler olduğuna bakıldığında dışlama dışındaki zorbalığı yapanlar çoğunlukla erkekler ve erkeklerin %76.5'lik oranı da fiziksel zorbalığı gerçekleştirmektedir. Sözel zorbalık en çok erkek öğrenciler ve bir grup tarafından yapılmaktadır. Zorbalık türlerinin

tamamında en düşük oranda kız öğrenciler yer almaktadır. Zorbalığın yapıldığı yerler incelendiğinde gruptan dışlama haricindeki tüm zorbalık türlerinin büyük oranda sınıfta yaşandığı görülmektedir. Sınıftan sonra ise okul bahçesi ve koridorlarda yaşanmaktadır. Fiziksel zorbalığın birbirine yakın oranlarla sınıf, okul bahçesi ve koridorlarında gerçekleştiği; gruptan dışlama şeklindeki zorbalığın ise daha çok okul bahçesinde yaşandığı belirtilmiştir. Zorbalığın en az sıklıkla yaşandığı yerler olarak okul tuvalet ve kantinleri olduğu belirtilmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrenciler zorbalığa uğradığında bu durumu en yüksek oranda öğretmen adaylarıyla paylaşmaktadırlar. Öğretmen adaylarının yarıdan fazlası öğretmenlerin zorbalığa müdahalesini kısmen yeterli bulmuştur.

Kartal ve Bilgin (2009), Bursa ilindeki iki ilköğretim okulunun 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan 545 öğrenci ile bu okullarda görev yapan 87 öğretmenin zorbalık konusundaki görüşlerini belirlemek ve karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırma bulgularına göre; öğrencilerin sözel zorbalığın daha sık görüldüğünü söyledikleri, öğretmenlerin ise fiziksel zorbalığın daha sık görüldüğünü söyledikleri rapor edilmiştir. Öğrencilere göre en az olarak görülen zorbalık davranışı başka arkadaşları tarafından eşyalarının alınması, öğretmenlere göre ise canı acıtmak veya eşya almakla tehdit etmek şeklinde belirtilmiştir. Öğrencilere göre zorbalık çoğunlukla erkek öğrenciler tarafından; öğretmenlere göre bir grup tarafından yapılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler zorbalığa uğradığında bu durumu arkadaşlarına anlatmakta; öğretmenlere göre okulda bir yetişkinle paylaşmaktadırlar.

Türkiye’de öğretmen adayları ve öğretmenler üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde veri toplama aracı olarak anket kullanıldığı görülmektedir. Çalışmaların bulguları incelendiğinde öğrenciler arasında fiziksel (Çinkır ve Karaman Kepenekçi, 2003; Kartal ve Bilgin, 2009) ve sözel zorbalık (Tekin, 2006) türlerinin yaygın olduğu görülmektedir. Çalışmalar genellikle erkek öğrencilerin zorba olduğunu göstermektedir (Çinkır ve Karaman Kepenekçi, 2003; Kartal, 2009; Kartal ve Bilgin, 2009; Tekin,

2006). Çalışmalarda dikkat çeken bir diğer nokta ise örneklem sayılarının genel olarak düşük olmasıdır.

3.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Boulton (1997) okul öncesi, ana okulu, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan 138 İngiliz öğretmen üzerinde bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada öğretmenlerin hangi davranışları zorbalık olarak kabul ettiğini belirlemek, akran zorbalığına yönelik görüşlerini ve tutumlarını belirlemek, öğretmenlerin hizmet süreleri ile zorbalıkla başa çıkma yetenekleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin akran zorbalığına karşı olumsuz tutuma sahip oldukları, konuya karşı duyarlı ve ilgili olmalarına rağmen akran zorbalığını önleme konusunda kendilerini yeterli bulmadıkları görülmektedir. Bir başka bulgu ise kadın ve erkek öğretmenlerin zorbalığa yönelik tutumları arasındadır. Kadın öğretmenlerin tutumlarının erkek öğretmenlere göre olumsuz olduğu görülmüştür. Öğretmenler zorbalığı fiziksel saldırı, sözlü tehdit ve insanlara yapmak istemediği bir şeyi zorla yaptırmak şeklinde tanımlamaktadır. Her dört öğretmenden biri zorbalık tanımında lakap takma, insanlar hakkında dedikodu yayma, ters bakarak korkutma ve kişinin eşyasını almayı kullanmamıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin yarısı dışlama şeklindeki davranışa zorbalık tanımlarında yer vermemiştir. Okullarda akran zorbalığı ile mücadele etme ve akran zorbalığını önleme çalışmalarında öğretmen görüşlerinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Houndoumadi ve Pateraki (2001) tarafından Yunanistan'daki okullarda okuyan yaşları 8 ile 12 arasında değişen 1312 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada 8 kamu okulu ve 1 özel okul örnekleme dahil edilmiştir. Zorbalık türleri ve zorbalık davranışlarının sıklığını ortaya koymak, öğrencilerin zorbalığa verdikleri tepkileri belirlemek, zorbalıkla ilgili tutumları belirlemek amacıyla öğrencilere anket uygulanmıştır. Erkek öğrencilerin kızlara göre daha çok zorba davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Ebeveynlerin zorbalıkla ilgili farkındalıkları öğretmenlerden daha yüksek bulunmuştur. Zorbaların %36'sı ve zorba/kurbanların %66'sı öğretmenlerinin kendileri ile zorbalık

davranışı hakkında konuştuklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yarısından fazlası öğretmenlerinin okullarında görülen zorbalık olaylarından haberdar olmadığını söylemektedirler.

Stockdale, Hangaduambo, Duys, Larson ve Sarvela tarafından 2002 yılında 739 4., 5. ve 6. sınıf öğrencisi, 37 öğretmen ve 367 velinin zorbalıkla ilgili algıları incelenmiştir. Bu çalışmaya göre öğrenciler, veli ve öğretmenlere göre akran zorbalığının görülme sıklığının daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmanın ABD'nin kırsal kesimindeki devlet okullarında da akran zorbalığının şehirlerdeki okullar kadar yaygın olduğunu göstermesi açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Çalışma bulgularına göre veliler ve öğretmenler akran zorbalığını öğrencilerden daha iyi anlamalarına rağmen zorbalığın görülme yaygınlığını öğrenciler kadar fark edememektedirler.

Yoon ve Kerber (2003) tarafından ABD'de yapılan bir çalışmada öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarını belirlemek ve zorbalığa yönelik müdahale stratejilerini incelemek amacıyla 94 öğretmene anket uygulanmıştır. Bu ankette öğretmenlere sözel zorbalık, fiziksel zorbalık ve sosyal yalıtıma ait ikişer örnek durum verilerek bu örnek durumların ne derece önemli olduğu ve bu zorbalık davranışları karşısında nasıl bir müdahalede bulunacakları sorulmuştur. Araştırma sonucunda öğretmenlerin fiziksel zorbalığı, sözel zorbalıktan daha önemli bulduğu görülmüştür. Zorbalık davranışlarına müdahale açısından bakıldığında ise öğretmenlerin fiziksel ve sözel zorbalık davranışlarında sosyal dışlanmaya göre daha fazla müdahalede buldukları görülmüştür.

Kinan (2010) üç farklı zorbalık türüne yönelik öğretmen tutumlarını incelemek amacıyla ABD'de 138 öğretmen üzerinde bir araştırma yapmıştır. Öğretmenlere senaryolar verilerek zorbalık davranışlarının önemi, mağdura karşı empatileri, müdahale olasılığı ve hangi yöntemle müdahale ettikleri sorulmuştur. Öğretmenler fiziksel zorbalığı daha ciddi bulduklarını, mağdura karşı daha çok empati kurduklarını,

müdahale etme olasılıklarının yüksek olduğunu ve daha katı müdahale yöntemlerini kullanacaklarını rapor etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler sosyal dışlanmayı, sözel ve fiziksel zorbalıkla karşılaştırıldığında daha az ciddi bulduklarını belirtmişlerdir. Çalışmada okulun bulunduğu bölge, öğretmenin cinsiyeti ve önceden akran zorbalığı konusunda eğitim alıp almama bakımından farklılık olmadığı bulunmuştur.

Sairanen ve Pfeffer (2011) tarafından Finlandiya’da yapılan bir araştırmada öğretmenlerin akran zorbalığı konusundaki görüşleri ve hangi zorbalık durumlarında müdahalede bulunacakları incelenmiştir. Araştırma 136 ortaokul öğretmeni üzerinde yapılmıştır. Öğretmenlere zorbalarla çalışma, kurbanlarla çalışma, zorbalığı disipline etme, diğer yetişkinlere bildirme ve olayı görmezden gelme gibi konuları içeren bir anket uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin akran zorbalığı ile karşılaştıklarında sırasıyla başka yetişkinlere bildirme, zorbalarla çalışma, kurbanlarla çalışma ve olayı görmezden gelme yollarını tercih ettikleri görülmüştür. Bir başka bulgu ise akran zorbalığı önleme eğitimi almış öğretmenlerin hem kurban ile çalışma hem de zorba ile çalışma puanları daha yüksek olup; zorbalık olaylarını ele almada diğer öğretmenlere göre daha etkili olduklarıdır. Ayrıca 20 yıl ve daha fazla deneyimi olan öğretmenler deneyimsiz öğretmenlerden farklı olarak bu konuyla ilgileneceklerini belirtmişlerdir.

Byers, Caltabiano ve Caltabiano (2011) tarafından Avustralya okullarında öğretmenlerin gizli ve aleni akran zorbalığına yönelik tutumlarını ve tepkilerini etkileyen özellikleri incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya 62 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumları, algılanan öz yeterlilik, zorbalık davranışını ele alma tarzı ve demografik sorulardan oluşan bir ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda tüm öğretmenlerin yüksek derecede öz yeterlilik gösterdiği ve çoğunlukla aleni zorbalık davranışlarına müdahale etme yolunu seçtikleri görülmüştür. Diğer önemli bulgu ise öğretmenlerin zorbalık davranışlarına müdahale etmede daha çok zorba öğrenciyi cezalandırma yöntemini kullandıklarıdır.

Yoon, Bauman, Choi ve Hutchinson (2011) tarafından Güney Kore’de 146 öğretmenin katıldığı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada ölçme aracı olarak 22 maddelik bir anket uygulanmıştır. Öğretmenlerden her bir madde için bir zorbalık durumuna ilişkin çeşitli müdahale biçimlerini kullanma olasılıklarını işaretlemeleri istenmiştir. Ölçek maddeleri yapılan faktör analizi sonucunda görmezden gelme ve müdahale etme olmak üzere 2 boyuta indirilmiştir. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin zorbalık davranışlarına tepkileri görmezden gelme stratejisi için cinsiyet açısından farklılık göstermemektedir. Bununla beraber müdahale etme stratejilerini kadın öğretmenlerin daha çok kullandıkları görülmüştür. Diğer bir bulgu ise akran zorbalığını görmezden gelme ve müdahale etme davranışlarının okulda akran zorbalığını önleme programı bulunup bulunmamasına göre farklılık göstermediğidir. Öğretmenlerin kıdem yılları incelendiğinde görmezden gelme stratejisi için çeşitli yaş grupları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Müdahale etme stratejisi açısından öğretmenlerin yaş grupları arasında bir farklılık olduğu bildirilmiştir. 26 yıl ve daha fazla deneyimi olan öğretmenlerin 11-15 ve 16-20 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerden anlamlı şekilde düşük müdahale etme puanları aldıkları görülmektedir.

Yurtdışında öğretmenlerle yapılan çalışmalar incelendiğinde öğretmenlerin fiziksel zorbalığı sözel zorbalıktan daha önemli ve daha ciddi buldukları görülmektedir (Kinan, 2010; Yoon ve Kerber, 2003). Araştırma yöntemi açısından ise çalışmaların büyük çoğunluğunda veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

YÖNTEM

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama araştırmasıdır. Tarama araştırmaları *“bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalar”* şeklinde tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). Bu çalışmada Samsun il ve ilçelerinde görev yapan ilköğretim öğretmenlerinin akran zorbalığına yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Veri toplama aracı olarak ise kişisel bilgiler anketi ve akran zorbalığı tutum ölçekleri kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemi seçilerek, veri toplama aracı olarak anket ve ölçek kullanılarak araştırma evrenini en iyi temsil edecek sayıda öğretmene ulaşılması hedeflenmiştir.

Bu bölümde araştırmanın örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin istatistiksel analizi yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Örnekleme

Araştırma 2011-2012 eğitim öğretim yılı 1. döneminde, Samsun iline ait merkez ilçeler ve ilçelerde yapılmış olup, bu ilçelerde yer alan merkez ve köy ilköğretim okullarında görev yapan 404 kişiden oluşan 1. ve 2. kademe sınıf ve branş öğretmenleri uygulamaya katılmışlardır. Araştırma evrenini Samsun il ve ilçelerinde ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Bu evreni en iyi temsil edecek örnekleme seçmek amacıyla ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarının yer aldığı liste alınarak bu listeden seçilmiş olup bu okullar ile iletişime geçilmiştir. Okul seçiminde amaçsal örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012) kullanılmış olup evreni en iyi temsil edecek çeşitlilikte okul türü (İlköğretim okulu- 5 ve 8 yıllık, ilköğretim okulu birleştirilmiş sınıf, yatılı ilköğretim bölge okulu), bölge (şehir ve ilçe merkezi, kırsal bölge), okul mevcudu (küçük, orta ve büyük okullar) gibi etkenler dikkate alınarak seçilmiştir. Veri toplanacak

okullar belirlendikten sonra Asarcık, Atakum Bafra, Havza, İlkadım, Ondokuzmayıs ve Vezirköprü ilçelerinde yer alan bu okullarda görev yapan öğretmenlerden araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlere veri toplama aracı uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %53.00'ü kadın, %47.00'si erkek öğretmenlerden oluşmaktadır (Tablo 2). Katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğunu (%60.40) sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Öğretmenlerin görevlendirme biçimleri incelendiğinde örneklemin büyük bir kısmının kadrolu olarak (%89.80), geri kalanının ise (%10.20) ücretli olarak çalıştığı görülmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin çalıştıkları okullar daha çok il ve ilçe merkezlerinde yer almakta ve 8 yıllık eğitim yapmaktadır (%62.90). Bu okulları sırasıyla il ve ilçelere bağlı köylerde yer alan ve 8 yıllık eğitim yapan okullar takip etmektedir (%23.50). Daha sonra il ve ilçelere bağlı olan köylerde bulunan ve birleştirilmiş sınıflarda eğitim yapan okullar (%8.90) yer almakta ve son sırada ise il ve ilçelere bağlı olan köylerde yer alan ve 5 yıllık eğitim yapan okullar bulunmaktadır. Öğretmenlerin mezun oldukları bölümler incelendiğinde %51.70'i sınıf öğretmenliğinden, %31.90'ı branş öğretmenliklerinden ve %16.50'si ise sınıf ve branş öğretmenliği dışında bir alandan mezun olmuştur. Araştırmada yer alan öğretmenlerin yaşları 22 ile 62 arasında değişmektedir. Öğretmenlerin yaşları ile tutum puanları arasında fark olup olmadığını anlamak için yapılan analizlerin tam olarak uygulanabilmesi için yaşlar kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler 21-30 yaş, 31-40 yaş, 41-50 yaş, 51 yaş ve üstü şeklinde belirlenmiştir. Araştırmaya katılan okullardaki sınıf mevcudu 7 ile 49 arasında değişmektedir.

Tablo 2

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çeşitli özellikleri.

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	214	53.00
Erkek	190	47.00
Branş		
Sınıf Öğretmeni	244	60.40
Türkçe	32	7.90
Matematik	26	6.40
Fen ve Teknoloji	20	5.00
Sosyal Bilgiler	16	4.00
Beden Eğitimi	6	1.40
Görsel Sanatlar	11	2.70
Yabancı Dil	20	5.00
Müzik	2	0.50
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	12	3.00
Bilişim Teknolojileri	7	1.70
Teknoloji Tasarım	8	2.00
Görevlendirme Biçimi		
Kadrolu	361	89.40
Ücretli	41	10.10
Boş	2	0.50
Çalışılan Okul		
1.Köy (1. Kademe - 5 yıllık)	19	4.70
2.Köy (1. ve 2. Kademe - 8 yıllık)	95	23.50
3.Köy (birleştirilmiş sınıf)	36	8.90
4.Merkez(1. ve 2. Kademe - 8 yıllık)	254	62.90
Sınıf Düzeyi		
1. Sınıf Öğretmeni	42	10.40
2. Sınıf Öğretmeni	41	10.10
3. Sınıf Öğretmeni	41	10.10
4. Sınıf Öğretmeni	44	10.90
5. Sınıf Öğretmeni	45	11.10
6. Sınıf Öğretmeni	30	7.50
7. Sınıf Öğretmeni	31	7.70
8. Sınıf Öğretmeni	26	6.50
Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni	32	7.90
Branş Öğretmeni	71	17.60
Boş	1	0.20

4.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak Demografik ve Kişisel Bilgiler Anketi, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalığı Tutum Ölçeği olarak üç bölümden oluşan bir ölçme aracı uygulanmıştır.

4.2.1. Demografik ve Kişisel Bilgiler Anketi. Veri toplama aracının birinci bölümünde öğretmenlerin yaş, cinsiyet, kıdem yılı, branşı, okuldaki görevlendirilme biçimi, çalıştığı okul türü (köy, merkez, 5 yıllık ve 8 yıllık gibi), okuldaki ve kendi sınıfındaki öğrenci sayısı, okuttuğu ve dersine girdiği sınıf ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Anket maddeleri oluşturulurken kapsamlı bir literatür taraması sonucunda öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarını etkileyebilecek değişkenler daha önceki araştırma bulguları incelenerek ankete eklenmiştir. Anketin tamamı EK – I’de verilmiştir.

4.2.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği. Veri toplama aracının ikinci bölümünde Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından Türk çocuk ve ergenlerde akran zorbalığına maruz kalanları belirlemek amacıyla geliştirilen Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği’nin öğretmenlere uyarlanmış şekli yer almaktadır. Ölçeğin Gültekin ve Sayıl tarafından yapılan uyarlamasında öğrencilerin akran zorbalığına uğrayıp uğramadığını belirlemek amacıyla 27 madde bulunmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda bu maddelerin korkutma/sindirme, alay, açık saldırı, ilişkisel saldırı ve kişisel eşyalara saldırı olmak üzere 5 faktörlü bir yapı oluşturduğu belirtilmektedir.

Orijinalinde çocuklara yönelik olarak tasarlanmış maddeler bu çalışmada öğretmenlere sorulacak şekilde değiştirilmiştir. Örneğin, “bana yumruk atarlar” şeklindeki ifade “birbirlerine yumruk atarlar” şeklinde değiştirilmiştir. Ölçekte yer alan ifadelerde öğretmenlere son 6 ay içinde akran zorbalığına ilişkin durumlara sınıflarında ya da okulda ne sıklıkla rastladıkları sorulmuştur. Öğretmenlerin bu davranışlara şahit olma sıklıklarını 5 dereceli bir ölçek üzerinde işaretlemeleri istenmiştir. Sıklık ifadeleri ‘bu dönem hiç olmadı’ (0), ‘sadece bir kez’ (1), ‘ayda iki veya üç kez’ (2), ‘yaklaşık haftada

bir' (3), 'haftada birkaç kez' (4) şeklindedir. Ölçekten alınabilecek minimum puan 0, maksimum puan ise 108 olarak belirlenmiştir. Alınan yüksek puanlar öğretmenlerin akran zorbalığına daha sık şahit olduğunu ya da akran zorbalığının okullarında daha yaygın olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Gültekin ve Sayıl tarafından yapılan güvenilirlik çalışmalarında ölçeğin iç tutarlık katsayıları Korkutma/sindirme alt ölçeği için .73, Alay alt ölçeği için .68, Açık saldırı alt ölçeği için .72, İlişkisel saldırı alt ölçeği için .72 ve Kişisel Eşyaya Saldırı alt ölçeği için .67 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tümünün Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .86 olarak belirtilmektedir. Ölçeğin geçerliğini belirlemek amacıyla araştırmaya katılan öğrencilere akran zorbalığına maruz kalıp kalmadıkları sorulmuş, daha sonra istatistiksel analiz ile ölçeğin, akran zorbalığına maruz kalan ve kalmayan öğrencileri ayırt ettiği belirtilmektedir. Bu çalışmada ise ölçeğin tümünün iç tutarlılık katsayısı .96 olup; Korkutma/sindirme alt ölçeği .85, Alay alt ölçeği .89, Açık saldırı alt ölçeği .92, İlişkisel saldırı alt ölçeği .89 ve Kişisel Eşyaya Saldırı alt ölçeği .90 olarak bulunmuştur. Bulunan iç tutarlılık katsayıları ölçeğin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

4.2.3. Akran Zorbalığı Tutum Ölçeği. Veri toplama aracının üçüncü bölümü bir tutum ölçeğidir.

Bu tutum ölçeğinin ilk bölümünde Pişkin (2002) tarafından geliştirilmiş olan 35 maddelik Akran Zorbalığı Anketi'nin 14 maddesinin (18-31. maddeler) öğretmenlere uyarlanmış şekli yer almaktadır. Anket geliştirilme aşamasında akademisyen, öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayanılarak maddelerin oluşturulduğu ifade edilmektedir.

Orijinalinde öğrencilere yanıtlanması için tasarlanmış maddelerin bir kısmı bu çalışmada aynı kalmış, bir kısmı ise öğretmenlere sorulacak şekilde değiştirilmiştir. Örneğin, "Zorbalıktan şikayet eden öğrenciler ana kuzusudurlar" ifadesi olduğu gibi bırakılmıştır. Öte yandan "Zorbalık yapanları görmezlikten gelerseniz sizi bırakırlar" ifadesi

“Zorbalık yapanları görmezden gelirsiniz bu davranışı bırakırlar” şeklinde değiştirilmiştir. Daha sonra hazırlanan ifadeler anlaşılabilirlik açısından iki akademisyen tarafından kontrol edilip, 30 öğretmene uygulanmıştır. Uygulama sırasında ifadelerin anlaşılabilirliği hakkında geribildirim istenmiştir. Öğretmenlerin verdiği geribildirim sonucu ifadeler düzeltilmiş olup veri toplama aracına son hali verilmiştir.

Akran Zorbalığı Tutum Ölçeğinde öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutum ifadelerine ne ölçüde katıldıklarını belirtmeleri istenmektedir. Akran zorbalığına yönelik tutum ifadelerinin puanlanması ‘katılmıyorum’ (1), ‘kısmen katılmıyorum’ (2), ‘kararsızım’ (3), ‘kısmen katılıyorum’ (4), ‘katılıyorum’ (5) şeklindedir. Maddelerden 10’u akran zorbalığına yönelik olumsuz ifadeyi, 4’ü ise olumlu ifadeyi temsil etmektedir. Olumsuz ifadeler tersine puanlandıktan sonra ölçekten alınabilecek minimum puan 14, maksimum puan ise 70’dir. Ölçekten alınan yüksek puan öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik olumlu tutumlara sahip olduklarını göstermektedir. Yapılan güvenilirlik analizi sonucu ölçeğin tamamının iç tutarlılık katsayısı .82 olarak bulunmuştur.

Tutum ölçeğinin ikinci bölümünde ise Yoon ve Kerber’in (2003) kullanmış oldukları örnek durumlar kullanılmıştır. Akran zorbalığının 4 farklı türü için (sözel zorbalık, fiziksel zorbalık, sosyal yalıtım, sanal zorbalık) Yoon ve Kerber tarafından geliştirilen ölçekteki örnek durumlar Türkçeye ve Türk kültürüne uyarlanmıştır. Sözel zorbalık davranışlarına “öğrencilerin arkadaşlarından birine kepçekulak şeklinde hitap edip onunla alay etmeleri ve öğrencilerden bir grubun bir kişinin yolunu kesip ondan harçlığını istemesi” örnek durumlar olarak verilmiştir. Fiziksel zorbalık türü için “öğrencilerden birinin kendinden güçsüz bir öğrenciye sataşması, ona yumruk atarak yere düşürüp tekmelemesi ve okul bahçesinde bir öğrencinin başka bir öğrencinin yüzüne tükürmesi” davranışları öğretmenlere sorulmuştur. Bir diğer zorbalık türü olan sosyal yalıtım için şu örnek durumlar kullanılmıştır: “Yakan top oynayan öğrencilerin bir öğrenciyi aralarına almaması ve onu sürekli olarak dışladıklarına şahit olma ve sınıftan bir öğrenci hakkında asılsız söylentiler yayma.” Son olarak sanal zorbalık türü

için “sınıftan bir öğrencinin yere düştüğündeki uygunsuz görüntüsünü kamera ile çekip internet ortamına vermeleri ve altına komik yorumlar yaparak onu küçük düşürmeleri ve sanal ortamda bir öğrenci hakkında arkadaşlarının asılsız sözler yazmaları” örnekleri verilmiştir. Her bir zorbalık türü için iki örnek durum gösterilmiştir.

Veri toplama araçları hazırlandıktan sonra ifadelerin anlaşılabilirliği açısından ilk önce alanı Türkçe olan iki akademisyen tarafından değerlendirilmiş ve alınan görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Düzeltme işlemleri yapıldıktan sonra 30 kişilik öğretmen grubuna ifadelerin anlaşılabilirliği sorulmuştur. Öğretmenlerin ifadelerin açık ve anlaşılır olduğunu belirtmesi üzerine veri toplama aracına son hali verilmiştir.

Verilen örnek durumlarda öğretmenlere ilk olarak durumun ciddiyeti sorulmuştur. Öğretmenlerin verilen örnek durumu ‘hiç önemli değil’, ‘önemli değil’, ‘orta’, ‘önemli’, ‘çok önemli’ şeklinde 5 dereceli bir ölçek üzerinde işaretlemeleri istenmiştir. İkinci olarak verilen bu örnek durumlar karşısında ne gibi bir tutum sergileyeceklerinin belirlenmesi için ‘müdahale etmem’, ‘öğrencilere sorunu kendi aralarında çözmelerini söylerim’, ‘kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım’, ‘bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim’, ‘öğrencileri cezalandırırım (bir şeylerden mahrum ederim.)’, ‘idareye bildiririm/ailelerine haber veririm’ şeklinde 6 seçenek verilmiştir. Öğretmenlerin verilen bu seçeneklerden yalnızca birini işaretlemeleri istenmiştir.

4.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama aracına son hali verilip Samsun Milli Eğitim Müdürlüğü’nden izin alındıktan sonra Samsun merkez ve ilçelerinde yer alan ilköğretim okullarına dağıtılmıştır. Samsun Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan veri toplama izin yazısı EK – II’de verilmiştir. Veri toplama aracı uygulanacak öğretmenlere çalışmanın amacı anlatılmış ve araştırmadaki verilerin gizli kalacağı ve sadece bilimsel amaçla kullanılacağı belirtilmiştir. Öğretmenlerin büyük bölümüne veri toplama aracı

öğretmenler odasında araştırmacı nezaretinde uygulanmış olup bazı öğretmenlerden ise birkaç gün sonra teslim alınmıştır.

4.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Toplanan veriler analiz edilmeden önce kontrol edilmiş, göze çarpacak şekilde verilerde boş bırakılan bölümler olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda 413 kişiden 4 kişinin bazı bölümleri tamamen boş bıraktığı görülmüş olduğundan bu veriler analize katılmamıştır. Daha sonra Akran Zorbalığı Tutum Ölçeği'ndeki olumsuz ifadeler tersine kodlanmış ve bundan sonra ölçek toplam tutum puanları hesaplanmıştır. Toplam tutum puanı dağılım özellikleri incelenmiştir. Bu amaçla ilk olarak dağılımın normal olup olmadığı ve uç değerlerin var olup olmadığını anlamak amacıyla tutum puanları z puanına çevrilmiştir. Bu puanlar z puanına çevrildikten sonra yapılan incelemede 5 kişiye ait puanların -3.00 değerinden büyük olduğu görülerek bu veriler uç değer olarak kabul edilmiş ve analize dahil edilmemiştir. Kalan 404 kişiye ait veriler ile analiz çalışması yapılmıştır.

Analiz yapılırken öğretmenlerin branşlara göre dağılımında bazı branşlardaki öğretmen sayısının çok az olması nedeniyle recode işlemi uygulanarak öğretmenlerin branşları sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri olmak üzere iki grup şeklinde yeniden kodlanmıştır. Benzer şekilde analiz öncesi bazı değişkenlerde de yeniden kodlama işlemi yapılmış olup bu değişkenler ve yeni kodlamaları şu şekildedir: Kıdem yılı; 1-10 yıl, 11-20 yıl, 21-30 yıl, 30 yıl ve üzeri olmak üzere dört grup olarak yeniden kodlanmıştır. Öğretmenlerin yaşları ise 21-30 yaş, 31-40 yaş, 41-50 yaş ve 51 yaş ve üzeri olacak biçimde dört grup olarak yeniden kodlanmıştır. Araştırmaya katılan okulların mevcudu 0-250 öğrenci arası küçük okul, 251-750 öğrenci arası orta büyüklükte okul ve 750 öğrenci ve üzeri büyük okul şeklinde üç grup olarak yeniden kodlanmıştır. Sınıf mevcudu 0-25 öğrenci ve 26 ve üzeri öğrenci olmak üzere iki grup olarak yeniden kodlanmıştır. Son olarak öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyi yeniden kodlanarak 1. Kademe, 2. Kademe ve branş öğretmenleri olacak şekilde üç grup oluşturulmuştur.

Sınıf ve branş öğretmenleri tutum puanları ortalamalarını karşılaştırmak için bağımsız gruplar için t testi; üç ve daha fazla grubun tutum puanları ortalamalarını karşılaştırmak için de tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Ayrıca katılımcıların verdikleri cevapların görülme sıklıklarını sınıf ve branş öğretmenleri açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için Kay Kare Analizi yapılmıştır.

BÖLÜM 5

BULGULAR

5.1.İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı Görülme Sıklığı

İlköğretim okullarında akran zorbalığı görülme sıklığını belirlemek amacıyla katılımcıların Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği'ne verdiği cevapların frekansları incelenmiş ve Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3

Akran zorbalığı görülme sıklığına ilişkin yüzde değerleri.

Lütfen aşağıda belirtilen durumları okuyarak, <u>son 6 ay içinde</u> sınıfınızdaki öğrencilerin bu tür davranışları (sınıf içi veya okul sınırları içinde) hangi sıklıkta gösterdiklerini yanındaki sütuna (X) işareti koyarak belirtiniz.	Bu dönem hiç olmadı	Sadece bir kez	Ayda 2 veya 3 kez	Yaklaşık haftada bir	Haftada birkaç kez
1. Öğrenciler birbirini çeşitli vurucu ve kırıcı aletlerle tehdit ederler.	82.6	6.0	7.2	2.5	1.7
2. Öğrenciler grup halinde bir öğrencinin üstüne gidip onu rahatsız ederler.	63.8	15.1	14.1	5.3	1.8
3. Okula giderken ya da okuldan dönerken birbirlerini rahatsız ederler.	56.3	12.2	20.8	5.8	4.8
4. Bazı öğrencilere çirkin saldırılarda bulunurlar. (örn. hafif fiziksel şiddet).	44.5	14.3	25.1	8.8	7.3
5. Arkadaşlarının üstünü kirletirler.	36.3	17.6	25.9	9.6	10.6
6. Bazı arkadaşlarını çok korkutarak onlardan uzak durmasını sağlarlar.	63.5	16.8	12.4	4.8	2.5
7. Birbirlerine yumruk atarlar.	36.7	18.8	26.6	7.8	10.1
8. Birbirlerinin dış görünüşüyle alay ederler.	40.1	20.8	21.8	8.3	9.0
9. Herhangi bir nedenden dolayı birbirleriyle alay ederler.	22.0	21.2	31.5	12.0	13.2
10. Birbirlerine lakap takarlar.	25.5	15.8	25.8	12.8	20.2
11. Birbirlerine 'gerzek', 'aptal' vb. sözler söylerler.	29.2	13.5	21.9	10.2	25.2
12. Birbirlerinin konuşma biçimiyle alay ederler.	43.5	17.7	17.2	8.7	12.9
13. Birbirlerini tekmelerler.	29.6	19.0	27.3	11.0	13.0
14. Birbirlerinin canını acıtacak hareketler yaparlar.	29.1	20.4	23.4	12.6	14.6
15. Birbirlerini döverler.	38.2	19.8	22.5	10.5	9.0
16. Çelme takarak birbirlerini düşürmeye çalışırlar.	39.4	18.0	20.4	12.7	9.5
17. Birbirlerine küfür ederler.	37.0	19.5	20.0	10.5	13.0
18. Birbirlerine tükürürler.	55.6	14.4	16.1	7.4	6.5
19. Birbirlerinin arasını bozmaya çalışırlar.	47.4	19.4	19.1	9.2	5.0
20. Arkadaşlarını başka arkadaşlarına karşı kışkırtırlar.	45.6	20.7	17.9	9.3	6.5

Lütfen aşağıda belirtilen durumları okuyarak, <u>son 6 ay içinde</u> sınıfınızdaki öğrencilerin bu tür davranışları (sınıf içi veya okul sınırları içinde) hangi sıklıkta gösterdiklerini yanındaki sütuna (X) işareti koyarak belirtiniz.	Bu dönem hiç olmadı	Sadece bir kez	Ayda 2 veya 3 kez	Yaklaşık haftada bir	Haftada birkaç kez
21. Diğer arkadaşlarının herhangi bir arkadaşlarıyla konuşmasını engellerler.	52.7	16.5	18.2	6.8	5.8
22. Herhangi bir arkadaşları hakkında yalan söylerler.	40.4	24.7	20.9	8.7	5.2
23. Birbirlerine ait eşyaları çalarlar.	65.8	20.4	9.0	4.0	0.7
24. Arkadaşlarına ait bir şeyi kırıp bozmaya çalışırlar.	67.3	18.2	8.0	5.0	1.5
25. Arkadaşlarına ait eşyalara bilerek zarar verirler.	67.4	16.7	9.5	3.7	2.7
26. Arkadaşlarının izni olmadan eşyalarını alırlar.	51.2	24.5	14.0	7.0	3.2
27. Birbirlerinin parasını çalarlar.	74.2	15.0	7.0	2.8	1.0

Yapılan inceleme sonucunda öğrencilerin sözel zorbalık davranışlarından birbirine lakap takma (madde10, %20.20), “gerzek, aptal” gibi sözler söyleme (madde 11, %25.20), birbirleriyle alay etme (madde 9, %13.20), konuşma biçimleriyle alay etme (madde 12, %12.90), birbirlerine küfür etme (madde 17, %13.00) davranışlarını oldukça sık gerçekleştirdikleri görülmektedir. Fiziksel zorbalık davranışlarının görülme sıklıkları incelendiğinde ise öğrencilerin birbirlerinin canını acıtacak hareketler yapma (madde 14, %14.6), birbirlerini tekmeleme (madde 13, %13.00), arkadaşlarının üstünü kirletme (madde 5, %10.6), birbirlerine yumruk atma (madde 7, %10.1) ve çelme takarak birbirlerini düşürmeye çalışma (madde 16, %9.50) gibi davranışları hemen hemen haftada birkaç kez gerçekleştirdikleri görülmektedir. Öte yandan sosyal yalıtım davranışlarının görülme sıklıklarının oldukça düşük düzeyde bulunduğu görülmektedir.

5.2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığına Yönelik Tutum Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutum maddelerine verdiklerin cevapların yüzdeleri Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4

Akran zorbalığına yönelik tutum maddelerine ilişkin yüzde değerleri.

	1	2	3	4	5
Lütfen aşağıda belirtilen ifadeleri okuyarak bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı sütuna ait olan ve ifadenin hizasında bulunan kutucuğun içine (X) işareti koyarak belirtiniz.	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum
1. Bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler.	73.2	9.2	4.7	9.2	3.7
2. Sadece erkekler zorbalık yapar.	75.3	12.4	1.7	7.9	2.7
3. Zorbalıktan şikayet eden öğrenciler ana kuzusudur.	90.5	5.0	1.0	1.5	2.0
4. Zorbalık, büyüme ve gelişmenin bir parçasıdır, insanın yaşam güçlükleriyle baş etmesini kolaylaştırır.	76.2	13.4	3.2	6.5	0.7
5. Zorbalık yapanları görmezden gelerseniz bu davranışı bırakırlar.	73.6	12.4	3.5	6.5	4.0
6. Zorbalar kendini değersiz gördükleri için zorbalık yaparlar.	33.3	16.7	7.2	22.1	20.7
7. Zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmak ispiyonculuktur.	84.1	4.7	4.5	4.7	2.0
8. Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onu cezalandırmaktır.	43.6	21.8	7.3	19.0	8.3
9. Zorbalığa uğrayan öğrenciler belki bir süre acı çekerler ama daha sonra yapılanlar unutulur.	69.5	10.5	5.0	11.0	4.0
10. Bence akran zorbalığı çok büyük bir sorundur.	14.4	7.9	4.2	13.9	59.6
11. Okulda yaşanan zorbalıklar beni rahatsız etmez.	94.6	2.3	0.3	0.8	2.0
12. Öğretmen veya yöneticiler zorbalığa uğrayan öğrencilere ilgi göstermelidir.	5.2	5.4	2.7	12.9	73.8
13. Öğretmen ve öğrenciler okulda zorbalık olaylarını önlemek için önlem almalıdırlar.	4.2	0.5	0.7	2.0	92.6
14. Akran zorbalığı, öğrencilerin okuldan soğumasına neden olur.	4.2	3.7	1.7	15.1	75.3

Tutum ölçeği ifadelerine ilişkin cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin zorbalık ile ilgili ifadelere genellikle katıldıkları görülmektedir. Örneğin, “bazı öğrencilerin zorbalığı hak ettiği” (%73.2 ya da “sadece erkeklerin zorbalık yaptığı” (%75.2), “okulda yaşanan zorbalıklar beni rahatsız etmez” (%94.6) ifadelerine büyük çoğunluğun katılmaması olumlu bir durumdur. “Öğretmenler zorbalığa uğrayana öğrencilere ilgi göstermeli” (%73.8) ve “öğretmen ve öğrenciler okulda zorbalık olaylarını önlemek için önlem almalı” (%92.6) ifadelerine katılımın yüksek olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin genel olarak akran zorbalığı ile ilgili ifadelerle olumlu yönde katılımları yüksek olmakla birlikte “akran zorbalığı çok büyük bir sorundur” ifadesine katılımın (%59.6) nispeten düşük olduğu gözlenmektedir. Akran zorbalığının nedeni (Madde 6: “Zorbalar kendini değersiz gördükleri için zorbalık yaparlar” ve zorbalık davranışı ile baş etme (Madde 6) konularında ise hemfikir olamamaktadırlar.

5.2.1. Öğretmenin Cinsiyeti

Kadın ve erkek öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumları arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar için *t* testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre kadın ve erkek öğretmenlerin tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(402) = .59, p > .05$). Kadın öğretmenlerin tutum puanları ($\bar{X} = 61.35, SS = 5.35$) ile erkek öğretmenlerin tutum puanlarının ($\bar{X} = 61.02, SS = 5.69$) oldukça yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 5

Farklı cinsiyete göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin *t* testi sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Kadın	214	61.34	5.35	0.58	.55
Erkek	190	61.02	5.69		

5.2.2. Öğretmenin Görevlendirme Biçimi

Kadrolu ve ücretli öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumları arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar için *t* testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre kadrolu ve ücretli öğretmenlerin tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t(400) = 2.31, p = .02$). Kadrolu öğretmenlerin tutum puanları ($\bar{X} = 61.40, SS = 5.47$) ile ücretli öğretmenlerin tutum puanlarının ($\bar{X} = 59.31, SS = 5.65$) birbirinden farklı olduğu görülmektedir.

Tablo 6

Farklı görevlendirme biçimlerine göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin *t* testi sonuçları

Görevlendirme Biçimi	n	\bar{X}	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Kadrolu	361	61.40	5.47	2.31	.02
Ücretli	41	59.31	5.65		

5.2.3. Öğretmenin Yaşı

Farklı yaş gruplarındaki öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumları arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları farklı yaş gruplarındaki öğretmenler arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğunu göstermiştir ($F(3,400) = 2.69, p = .046$). Farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre 21-30 yaş grubu ile 31-40 yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. 31-40 yaş grubu öğretmenlerin ($\bar{X} = 61.96, SS = 5.27$) 21-30 yaş grubu öğretmenlerden ($\bar{X} = 60.06, SS = 5.53$) daha yüksek tutum puanlarına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 7

Farklı yaş gruplarına göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Yaş	n	\bar{X}	SS	<i>F</i>	<i>p</i>
21-30 yaş	120	60.06	5.53	2.69	.05
31-40 yaş	137	61.96	5.27		
41-50 yaş	104	61.49	5.45		
51 yaş ve üzeri	43	61.15	5.97		
Toplam	404	61.19	5.51		

5.2.4. Çalışılan Okul Türü

Öğretmenlerin çalıştıkları okul türleri ile akran zorbalığı tutum puanları arasında bir fark olup olmadığını bulmak amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre öğretmenlerin çalıştıkları okul ile tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($F(3,400) = 1.46, p > .05$).

Tablo 8

Öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Çalıştığı Okul Türü	n	\bar{X}	SS	<i>F</i>	<i>p</i>
Köy (1. Kademe 5 yıllık)	19	60.64	5.99	1.46	.23
Köy (1. ve 2. Kademe 8 yıllık)	95	60.77	5.66		
Köy (birleştirilmiş sınıf)	36	59.79	4.85		
Merkez (1. ve 2. Kademe 8 yıllık)	254	61.58	5.49		
Toplam	404	61.19	5.51		

5.2.5. Okul Mevcudu

Okul mevcudu değişkeni yeniden kodlama (recode) işlemi ile kategorik hale getirilmiş, 0-250 arası öğrenciye sahip okullar (1) küçük okul, 251-750 arası öğrenciye sahip okullar (2) orta büyüklükte okul, 750 ve üzeri öğrenciye sahip okullar (3) büyük okullar olarak kodlanmıştır. Farklı büyüklükteki okullardaki öğretmenlerin tutum puanları arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda farklı büyüklükteki okullarda görev yapan öğretmenlerin tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F(2,401) = 3.76, p = .02$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc analizi yapılmış ve analiz sonucunda büyük okullardaki öğretmenlerin tutum puanlarının ($\bar{X} = 61.99, SS = 5.30$) küçük okullardaki öğretmenlerin tutum puanlarından ($\bar{X} = 61.15, SS = 5.27$) daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 9

Öğretmenlerin çalıştıkları okul mevcuduna göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Okul Mevcudu	n	\bar{X}	SS	<i>F</i>	<i>p</i>
Küçük (0-250 öğrenci)	128	61.15	5.27	3.76	.02
Orta (251-750 öğrenci)	148	61.39	5.78		
Büyük (750 ve üzeri)	128	61.99	5.30		
Toplam	404	61.19	5.51		

5.2.6. Sınıf Mevcudu

Sınıf mevcudu değişkeni yeniden kodlama işlemi ile kategorik hale getirilmiş, 0-25 arası, 26 ve üzeri olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Farklı sınıf büyüklüğündeki öğretmenlerin tutum puanları arasında farklılık olup olmadığını anlamak için *t* testi yapılmıştır. Analiz sonucunda farklı sınıf büyüklüğünde görev yapan öğretmenlerin tutum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(401) = -2.57, p = .13$). Kalabalık sınıflarda görev yapan öğretmenlerin tutum puanları ($\bar{X} = 61.84, SS = 5.61$) kalabalık olmayan sınıflarda görev yapan öğretmenlerin tutum puanlarına ($\bar{X} = 60.47, SS = 5.30$) göre yüksek bulunmuştur.

Tablo 10

Öğretmenlerin okuttukları sınıf mevcuduna göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin *t* testi sonuçları

Sınıf Mevcudu	n	\bar{X}	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
0-25 öğrenci	187	60.47	5.30	-2.5	.013
26 ve üzeri öğrenci	216	61.84	5.61		

5.2.7. Sınıf Düzeyi

Araştırmaya katılan öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyi ile tutum puanları arasında bir fark olup olmadığını bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucu incelendiğinde öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyi ile tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F(2,400) = 0.265, p > .05$).

Tablo 11

Öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyine göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Sınıf Düzeyi	n	\bar{X}	SS	<i>F</i>	<i>p</i>
1. Kademe	245	61.36	5.41	.26	.77
2. Kademe	87	61.04	5.42		
Branş	71	60.87	5.96		
Toplam	403	61.20	5.51		

5.2.8. Öğretmenin Kıdem Yılı

Öğretmenlerin kıdem yılı ile tutum puanları arasında bir fark olup olmadığına bakmak amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F(3,400) = 0.965, p > .05$).

Tablo 12

Öğretmenlerin kıdem yılına göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Kıdem Yılı	n	\bar{X}	SS	F	p
1-10 yıl	170	60.80	5.46	.965	.409
11-20 yıl	113	61.92	5.31		
21-30 yıl	86	61.06	5.69		
30 yıl ve üzeri	35	61.05	5.93		
Toplam	404	61.19	5.51		

5.2.9. Öğretmenin Branşı

Öğretmenlerin branşları ile tutum puanları arasında fark olup olmadığını analiz etmeden önce branşlar sınıf ve branş öğretmenleri olmak üzere 2 grup şeklinde düzenlendi. Branş ile tutum puanları arasında fark olup olmadığını anlamak için bağımsız gruplar için t testi uygulandı. Yapılan analiz sonucunda öğretmenlerin branşları ile tutum puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($t(402) = .88, p > .05$). Sınıf öğretmenlerinin tutum puanları ($\bar{X} = 61.38, SS = 5.41$) ile branş öğretmenlerinin tutum puanlarının ($\bar{X} = 60.89, SS = 5.66$) birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 13

Öğretmenlerin branşına göre akran zorbalığına yönelik tutum puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t testi sonuçları

Branş	n	\bar{X}	SS	t	p
Sınıf Öğretmeni	244	61.38	5.41	.88	.378
Branş Öğretmeni	160	60.89	5.66		

5.3. Öğretmenlerin Farklı Zorbalık Davranışlarına İlişkin Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma Biçimi

5.3.1. Sözel Zorbalık Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma Durum 1:

Öğretmenlere sözel zorbalıkla ilgili bir senaryo verilmiş (Sınıftaki bir öğrenciye arkadaşları tarafından “kepçekulak” şeklinde hitap edilmesi) ve öğretmenlerin bu durumu ne kadar önemli buldukları sorulmuştur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu sözel zorbalığı önemli (%29.2) ve çok önemli (%66.3) bulduklarını belirtmişlerdir. Sınıf ve branş öğretmenlerinin zorbalık davranışını önemli bulma dereceleri Kay-Kare testi ile incelenmiş olup iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (χ^2 (sd = 3) = 1.094, $p > .05$).

Bu sözel zorbalık davranışı (öğrenciye kepçekulak şeklinde hitap edilmesi) karşısında ne yapacakları sorulduğunda ise öğretmenlerin büyük çoğunluğu davranışın hoş görülmediğini belirtip (%55.2) kuralları sınıf ile paylaşıp hatırlatacaklarını (%31.5) söylemişlerdir. Öğretmenlerinin sözel zorbalık davranışına müdahale etmeye ilişkin verilen cevapları ile branşları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır (χ^2 (sd = 4) = 12.326, $p < .05$).

Tablo 14

Öğretmenlerin sözel zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları.

	Sınıf Öğr.		Branş Öğr.		Toplam		χ^2 (SD)	<i>p</i>
	n	%	n	%	n	%		
Sözel Zorbalık								
Bu durum ne kadar önemli?							1.094 (3)	.778
Hiç önemli değil	1	0.4	-	-	1	0.2		
Önemli değil	-	-	-	-	-	-		
Orta derecede	9	3.7	8	5.0	17	4.2		
Önemli	70	28.9	47	29.6	117	29.2		
Çok önemli	162	66.9	104	65.4	266	66.3		
Hangi müdahalede bulunulduğu							12.326 (4)	.015
Müdahale etmez.	-	-	-	-	-	-		
Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	8	3.3	3	1.9	11	2.8		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	81	33.5	45	28.5	126	31.5		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	137	56.6	84	53.2	221	55.2		
Öğrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	12	5.0	14	8.9	26	6.5		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	4	1.7	12	7.6	16	4.0		

Durum 2:

Öğretmenlere “Bir grup öğrencinin başka bir öğrenciden haraç istemesi ve öğrencinin bu talebe uyararak harçlığını vermesi” şeklinde sözel zorbalıkla ilgili bir senaryo verilmiş ve öğretmenlerin bu durumu ne kadar önemli bulduklarını belirtmeleri istenmiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%90.50) çok önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Kay-Kare analiz sonuçları incelendiğinde sınıf ve branş öğretmenlerinin verilen örnek sözel zorbalık davranışı açısından önemli bulma derecelerine ilişkin anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (χ^2 (sd = 2) = 0.161, $p > .05$). Sözel zorbalık olarak nitelendirilen bu davranış karşısında (bir grubun bir öğrenciden haraç istemesi) ne gibi bir müdahalede bulunacakları sorulduğunda öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%63.00) idareye bildirme/ ailesine haber verme yolunu seçeceklerini belirtmişlerdir. Sınıf ve branş öğretmenlerinin

belirtilen sözel zorbalık davranışı açısından müdahaleleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (χ^2 (sd = 5) = 8.267, $p > .05$).

Tablo 15

Öğretmenlerin sözel zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay Kare analizi sonuçları

	Sınıf Öğr.		Branş Öğr.		Toplam		χ^2 (SD)	p
	n	%	N	%	n	%		
Sözel Zorbalık								
Bu durum ne kadar önemli?							0.161 (2)	.923
Hiç önemli değil	-	-	-	-	-	-		
Önemli değil	1	0.4	1	0.6	2	0.5		
Orta derecede	-	-	-	-	-	-		
Önemli	21	8.7	15	9.4	36	9.0		
Çok önemli	220	90.9	143	89.9	363	90.5		
Hangi müdahalede bulunulduğu							8.267 (5)	.142
Müdahale etmez.	1	0.4	-	-	1	0.2		
Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	1	0.4	-	-	1	0.2		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	24	9.9	10	6.3	34	8.5		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	50	20.7	20	12.7	70	17.5		
Öğrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	24	9.9	18	11.4	42	10.5		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	142	58.7	110	69.6	252	63.0		

5.3.2. Fiziksel Zorbalık Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma

Durum 3:

Öğretmenlere fiziksel zorbalık ile ilgili bir senaryo verilmiş (Bir öğrencinin kendinden daha güçsüz bir öğrenciye sataşması, ona yumruk atarak yere düşürmesi ve tekme atması) ve bu durumu ne kadar önemli buldukları sorulmuştur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%81.00) bu durumu çok önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin önemli bulma dereceleri arasında Kay-Kare analiz sonucuna göre istatistiksel olarak

anlamli bir ilişki bulunmamıştır (χ^2 (sd = 3) = 0.826, $p > .05$). Bu fiziksel zorbalık davranışı karşısında ne yapacakları sorulduğunda ise օėretmenlerin büyük çoğunluğu durumu idareye bildirip aileye haber vereceklerini (%28.20) söyleyip durumun hoş görülmediğini (%25.70) belirtmişlerdir. Sınıf օėretmenleri ve branş օėretmenleri karşılaştırıldığında sınıf օėretmenlerinin %25.20'sinin kuralları օėrencilere hatırlatacaklarını belirtmelerine karşın bu oran branş օėretmenlerinde oldukça düşüktür (%9.4). ֖te yandan, fiziksel zorbalık davranışı karşısında sınıf օėretmenlerinin %19.0'u bu durumu idareye ya da aileye bildireceklerini belirtirken, branş օėretmenlerinin ise %42.10'u bu zorbalık davranışını idareye ya da aileye bildireceklerini belirtmişlerdir. Sınıf ve branş օėretmenlerinin müdahaleleri açısından istatistiksel olarak anlamli ilişki olduğu görülmektedir (χ^2 (sd = 5) = 34.454, $p < .001$).

Tablo 16

֖ėretmenlerin fiziksel zorbalık davranışını օnemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları

	Sınıf ֖ėr.		Branş ֖ėr.		Toplam		χ^2 (SD)	p
	n	%	N	%	n	%		
Fiziksel Zorbalık								
Bu durum ne kadar օnemli?							0.826 (3)	.843
Hiç օnemli değil	-	-	-	-	-	-		
֖nemli değil	1	0.4	-	-	1	0.2		
Orta derecede	1	0.4	1	0.6	2	0.5		
֖nemli	45	18.7	28	17.6	73	18.2		
Çok օnemli	194	80.5	130	81.8	324	81.0		
Hangi müdahalede bulunulduğu							34.454 (5)	.000
Müdahale etmez.	-	-	1	0.6	1	0.2		
֖ėrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	6	2.5	2	1.3	8	2.0		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	61	25.2	15	9.4	76	19.0		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	68	28.1	35	22.0	103	25.7		
֖ėrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	61	25.2	39	24.5	100	24.9		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	46	19.0	67	42.1	113	28.2		

Durum 4:

Öğretmenlere “Bir öğrencinin durduk yere başka bir öğrencinin yüzüne tükürmesi” şeklinde bir fiziksel zorbalık davranış senaryosu verilmiş ve bu durumu ne kadar önemli buldukları sorulmuştur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu çok önemli (%63.30) ve önemli (%34.40) bulduklarını söylemişlerdir. Tablo 17’de de görüldüğü gibi sınıf ve branş öğretmenlerinin belirtilen fiziksel zorbalık davranışını önemli bulma dereceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (χ^2 (sd = 3) = 1.060, $p > .05$). Fiziksel zorbalık örneği olan bu davranış karşısında ne yapacakları sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%50.10) davranışın hoş görülmediğini belirteceklerini söylemişlerdir. Sınıf ve branş öğretmenleri arasında müdahale biçimlerinde bir farklılık olup olmadığına bakıldığında branş öğretmenlerinin öğrencileri cezalandırma (%24.80)

Tablo 17

Öğretmenlerin fiziksel zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları

	Sınıf Öğr.		Branş Öğr.		Toplam		χ^2 (SD)	p
	n	%	N	%	n	%		
Fiziksel Zorbalık								
Bu durum ne kadar önemli?							1.060 (3)	.787
Hiç önemli değil	-	-	-	-	-	-		
Önemli değil	1	0.4	1	0.6	2	0.5		
Orta derecede	5	2.1	2	1.3	7	1.8		
Önemli	86	35.8	51	32.3	137	34.4		
Çok önemli	148	61.7	104	65.8	252	63.3		
Hangi müdahalede bulunulduğu							13.617 (5)	.018
Müdahale etmez.	-	-	1	0.6	1	0.3		
Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	6	2.5	2	1.3	8	2.0		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	44	18.2	18	11.5	62	15.5		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	129	53.3	71	45.2	200	50.1		
Öğrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	41	16.9	39	24.8	80	20.1		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	22	9.1	26	16.6	48	12.0		

ve idareye ya da aileye bildirme (%16.60) gibi yüksek müdahale gerektiren çözümleri daha sıklıkla tercih ettikleri görülmektedir. Sınıf ve branş öğretmenlerinin fiziksel zorbalık davranışına müdahaleleri arasındaki ilişki Kay-Kare analizi ile incelendiğinde anlamlı bulunmuştur (χ^2 (sd = 5) = 13.617, $p < .05$).

5.3.3. Sosyal Yalıtım Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma Durum 5:

“Öğrencilerin yakan top oynarken sürekli olarak bir arkadaşlarını oyuna almadıklarına şahit oldunuz.” Öğretmenlere sosyal yalıtım ile ilgili olan bu davranışı ne kadar önemli buldukları sorulmuştur. Öğretmenlerin çoğunluğu bu durumu önemli (%48.20) ve çok önemli (%42.00) bulduklarını belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin yarısına yakını (%45.6) bu durumu çok önemli bulduğunu belirtirken bu oran branş öğretmenlerinde biraz daha düşüktür (%36.5). Yapılan Kay-Kare analizi sonuçlarına göre öğretmenlerin branşları ile zorbalık davranışını önemli bulma arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (χ^2 (sd = 3) = 8.537, $p < .05$).

Öğretmenlere bu davranış karşısında ne gibi müdahalede bulunacakları sorulmuş ve öğretmenlerin yarıya yakını (%47.10) davranışın hoş görülmediğini belirteceklerini söylemiştir. Tablo 18’de görüldüğü gibi sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin bu zorbalık davranışı karşısında yaptıkları müdahaleler farklılık göstermektedir. Sınıf öğretmenlerinin %20.8’i öğrencilere sorunu kendi aralarında çözmelerini söylerken, branş öğretmenlerinin ise %26.4’ü bu müdahaleyi yapacaklarını belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin %31.7’si kuralları sınıf ile paylaşıp hatırlatacaklarını söylerken bu oran branş öğretmenlerinde oldukça düşüktür (%11.9). Ayrıca branş öğretmenlerinin yarıdan fazlası (%53.5) bu zorbalık davranışı karşısında davranışın hoş görülmediğini belirtirken sınıf öğretmenlerinde ise bu müdahaleyi yapma oranı (%42.9) daha düşüktür. Sınıf ve branş öğretmenlerinin müdahale biçimleri arasındaki ilişki yapılan Kay-Kare analizi sonuçları da desteklemektedir (χ^2 (sd = 5) = 25.847, $p < .001$).

Tablo 18

Öğretmenlerin sosyal yalıtım davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları

	Sınıf Öğr.		Branş Öğr.		Toplam		χ^2 (SD)	<i>p</i>
	n	%	N	%	n	%		
Sosyal Yalıtım								
Bu durum ne kadar önemli?							8.537 (3)	.036
Hiç önemli değil	-	-	-	-	-	-		
Önemli değil	-	-	1	0.6	1	0.3		
Orta derecede	16	6.7	22	13.8	38	9.5		
Önemli	114	47.7	78	49.1	192	48.2		
Çok önemli	109	45.6	58	36.5	167	42.0		
Hangi müdahalede bulunulduğu							25.847 (5)	.000
Müdahale etmez.	-	-	1	0.6	1	0.3		
Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	50	20.8	42	26.4	92	23.1		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	76	31.7	19	11.9	95	23.8		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	103	42.9	85	53.5	188	47.1		
Öğrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	3	1.2	8	5.0	11	2.8		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	8	3.3	4	2.5	12	3.0		

Durum 6:

Öğretmenlere “Öğrencilerin bazı arkadaşlarını hakkında asılsız söylentiler yayması” şeklindeki davranışı ne kadar önemli buldukları sorulmuştur. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu bu durumu çok önemli (%44.40) ve önemli (%40.40) bulduklarını belirtmişlerdir. Sınıf ve branş öğretmenlerinin belirtilen zorbalık davranışı açısından verdikleri cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (χ^2 (sd = 3) = 1.960, $p > .05$). Öğretmenlerin bu duruma müdahalesi büyük oranda (%60.70) davranışın hoş görülmediğini belirtmek olmuştur. Sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin müdahale etme biçimlerinde farklılık olup olmadığına bakıldığında; branş öğretmenlerinin (%11.90) sınıf öğretmenlerine göre (%6.20) cezalandırma şeklindeki müdahaleyi daha fazla tercih ettiği görülmektedir. Ancak; Kay-Kare analizi

sonuçları incelendiğinde müdahale biçimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemektedir (χ^2 (sd = 5) = 7.970, $p > .05$).

Tablo 19

Öğretmenlerin sosyal yalıtım davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları

	Sınıf Öğr.		Branş Öğr.		Toplam		χ^2 (SD)	p
	n	%	n	%	n	%		
Sosyal Yalıtım								
Bu durum ne kadar önemli?							1.960 (3)	.581
Hiç önemli değil	-	-	-	-	-	-		
Önemli değil	3	1.3	5	3.2	8	2.0		
Orta derecede	33	13.9	19	12.2	52	13.2		
Önemli	96	40.3	63	40.4	159	40.4		
Çok önemli	106	44.5	69	44.2	175	44.4		
Hangi müdahalede bulunulduğu							7.970 (5)	.158
Müdahale etmez.	1	0.4	2	1.3	3	0.8		
Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	13	5.4	12	7.5	25	6.3		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	37	15.4	15	9.4	52	13.0		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	148	61.7	94	59.1	242	60.7		
Öğrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	15	6.2	19	11.9	34	8.5		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	26	10.8	17	10.7	43	10.8		

5.3.4. Sanal Zorbalık Davranışını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma

Durum 7:

Öğretmenlere, son zamanlarda ortaya çıkmış bir tür olan sanal zorbalıkla ilgili olan “Bir öğrencinin bahçede komik şekilde düşen arkadaşını kamera ile çekip bunu internet ortamında yayma” davranışını ne kadar önemli buldukları sorulmuştur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu davranışı çok önemli (%71.00) ve önemli (%23.70) bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin branşları ile önemli bulma derecesi arasında istatistiksel olarak bir ilişki yoktur (χ^2 (sd = 3) = 1.590, $p > .05$). Öğretmenlerin büyük bir bölümü

sanal zorbalık durumu karşısında idareye bildirme/aileye haber verme (%48.7) ya da davranışın hoş görülmediğini belirtme (%30.80) şeklinde davranacaklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin müdahale biçimleri sınıf ve branş öğretmenleri açısından analiz edildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı yapılan Kay-Kare analizi sonuçlarında da görülmektedir (χ^2 (sd = 5) = 5.874, $p > .05$).

Tablo 20

Öğretmenlerin sanal zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları

	Sınıf Öğr.		Branş Öğr.		Toplam		χ^2 (SD)	<i>p</i>
	n	%	n	%	n	%		
Sanal Zorbalık								
Bu durum ne kadar önemli?							1.590 (3)	.662
Hiç önemli değil	-	-	-	-	-	-		
Önemli değil	1	0.4	1	0.6	2	0.5		
Orta derecede	14	5.9	5	3.2	19	4.8		
Önemli	56	23.4	38	24.1	94	23.7		
Çok önemli	168	70.3	114	72.2	282	71.0		
Hangi müdahalede bulunulduğu							5.874 (5)	.319
Müdahale etmez.	-	-	1	0.6	1	0.3		
Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	5	2.1	2	1.3	7	1.8		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	21	8.8	8	5.1	29	7.3		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	78	32.6	44	28.0	122	30.8		
Öğrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	27	11.3	17	10.8	44	11.1		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	108	45.2	85	54.1	193	48.7		

Durum 8:

Son olarak öğretmenlere “Öğrencilerin birbiri hakkında internet ortamında asılsız söylentiler yayması” şeklindeki senaryo verilmiş ve ne kadar önemli buldukları sorulmuştur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu durumu çok önemli (%55.60) ve önemli (%36.90) bulduklarını belirtmişlerdir. Yukarıda belirtilen sanal zorbalık davranışı ile öğretmenlerinin branşı arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla

yapılan Kay-Kare analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (χ^2 (sd = 4) = 7.074, $p > .05$). Bu durum karşısında öğretmenlerin büyük çoğunluğu idareye bildirme/ailelere haber verme (%35.20) ve davranışın hoş görülmediğini belirtme (%34.70) müdahalesinde bulunacaklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin branşları ile sanal zorbalık davranışına müdahale biçimleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (χ^2 (sd = 5) = 5.304, $p > .05$).

Tablo 21

Öğretmenlerin sanal zorbalık davranışını önemli bulma derecesi ve müdahalede bulunma biçimine ilişkin frekans, yüzde değerleri ve Kay-Kare analizi sonuçları

	Sınıf Öğr.		Branş Öğr.		Toplam		χ^2 (SD)	<i>p</i>
	n	%	n	%	n	%		
Sanal Zorbalık								
Bu durum ne kadar önemli?							7.074 (4)	.132
Hiç önemli değil	-	-	1	0.6	1	0.3		
Önemli değil	4	1.7	-	-	4	1.0		
Orta derecede	11	4.6	14	8.9	25	6.3		
Önemli	90	37.7	56	35.7	146	36.9		
Çok önemli	134	56.1	86	54.8	220	55.6		
Hangi müdahalede bulunuldu?							5.304 (5)	.380
Müdahale etmez.	1	0.4	3	1.9	4	1.0		
Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söyler.	19	7.9	11	7.1	30	7.6		
Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatır.	28	11.7	13	8.3	41	10.4		
Davranışın hoş görülmediğini belirtir.	87	36.4	50	32.1	137	34.7		
Öğrencileri cezalandırır (Bir şeylerden mahrum bırakır).	23	9.6	21	13.5	44	11.1		
İdareye bildirir/ ailelere haber verir.	81	33.9	58	37.2	139	35.2		

5.4. Öğretmenlerin Farklı Zorbalık Davranışlarına İlişkin Müdahale Puanlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

Bu bölümde, öğretmenlerin farklı akran zorbalığı davranışlarına yönelik müdahalelerinin cinsiyet, görevlendirme biçimi, yaş, çalıştıkları okul türü, okul ve sınıf mevcudu, okuttukları sınıf düzeyi, kıdem yılı ve branş gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak incelenmiştir.

5.4.1. Öğretmenin Cinsiyeti

Kadın ve erkek öğretmenlerin zorbalığa müdahale puanlarını incelemek için t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda kadın ve erkek öğretmenlerin zorbalığa müdahale puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 22

Farklı cinsiyete göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin t testi analiz sonuçları

Cinsiyet	t	p
Toplam müdahale puanları	.051	.959
Sözel zorbalığa müdahale puanı	.541	.589
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	-.267	.790
Sosyal yalıtım müdahale puanı	-.036	.972
Sanal zorbalığa müdahale puanı	-.011	.991

5.4.2. Öğretmenin Görevlendirme Biçimi

Öğretmenlerin kadrolu veya ücretli olması ile müdahale puanları arasında bir fark olup olmadığını anlamak için t testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonucunda öğretmenlerin kadrolu veya ücretli olması ile fiziksel zorbalığa müdahale puanları ($t(400) = -2.34$, $p = .019$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ücretli olarak görev yapan öğretmenlerin fiziksel zorbalığa müdahale puanı ($\bar{X} = 9.41$, $SS = 1.97$), kadrolu olarak görev yapan öğretmenlerin müdahale puanından ($\bar{X} = 8.73$,

SS = 1.73) yüksek bulunmuştur. Diğer zorbalık türlerinde müdahale puanları bakımından bir fark bulunamamıştır.

Tablo 23

Farklı görevlendirme biçimine göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin *t* testi analiz sonuçları

Görevlendirme Biçimi	<i>t</i>	<i>p</i>
Toplam müdahale puanları	-.851	.395
Sözel zorbalığa müdahale puanı	-.464	.643
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	-2.347	.019
Sosyal yalıtım müdahale puanı	-1.167	.244
Sanal zorbalığa müdahale puanı	1.191	.235

5.4.3. Öğretmenin Yaşı

Öğretmenlerin farklı yaş gruplarında olması ile zorbalık olaylarındaki müdahale puanları arasında bir fark olup olmadığını anlamak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde toplam müdahale puanları ($F(3,400) = 6.03$, $p = .001$), fiziksel zorbalığa müdahale ($F(3,400) = 9.87$, $p = .001$) ve sanal zorbalığa müdahale puanları ($F(3,400) = 4.48$, $p = .004$) bakımından farklı yaş gruplarındaki öğretmenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Hangi yaş grupları arasında farklılık olduğunu anlamak için post-hoc analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda toplam müdahale puanı açısından farklılıkların 21-30 yaş grubu ($\bar{X} = 35.52$, $SS = 5.42$) ve 31-40 yaş grubu ($\bar{X} = 35.41$, $SS = 4.32$) ile 51 yaş üzeri grup ($\bar{X} = 32.55$, $SS = 4.51$) arasında olduğu bulunmuştur.

Yapılan analiz sonucunda fiziksel zorbalığa müdahale puanı açısından tüm yaş gruplarına ait puanların birbirinden istatistiksel olarak anlamlı derecede farklı olduğu görülmektedir. Yaş grubu yükseldikçe fiziksel zorbalığa müdahale puanlarının azaldığı görülmektedir. 21-30 yaş grubunda ($\bar{X} = 9.28$, $SS = 1.49$) en yüksek fiziksel zorbalığa müdahale puanı görülürken; en düşük puan 51 yaş ve üzeri grubunda ($\bar{X} = 8.07$, $SS = 1.53$) görülmektedir.

Sanal zorbalığa müdahale açısından hangi gruplar arasında fark olduğunu belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda en yüksek puan ortalamasına sahip olan 31-40 yaş grubu ($\bar{X} = 9.94$, $SS = 2.02$) ile en düşük puan ortalamasına sahip olan 51 yaş ve üzeri grubu ($\bar{X} = 8.73$, $SS = 1.97$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Tablo 24

Farklı yaş gruplarına göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Yaş	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam müdahale puanları	6.03	.001
Sözel zorbalığa müdahale puanı	2.62	.051
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	9.87	.000
Sosyal yalıtım müdahale puanı	0.82	.483
Sanal zorbalığa müdahale puanı	4.48	.004

5.4.4. Çalışılan Okul Türü

Çalışılan okul türlerinin farklı olması ile zorbalık olaylarına müdahale etmedeki puanlar arasında bir fark olup olmadığına bakmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğretmenlerin çalıştıkları okullar (1) köy (1. kademe-5 yıllık) okulu, (2) köy (1. ve 2. kademe-8yıllık) okulu, (3) köy (birleştirilmiş sınıf) okulu ve (4) merkez (1. ve 2. kademe-8yıllık) okulları olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Öğretmenlerin toplam müdahale puanları ($F(3,400) = 5.18$, $p = .002$), sözel zorbalığa müdahale puanları ($F(3,400) = 3.15$, $p = .025$), fiziksel zorbalığa müdahale puanları ($F(3,400) = 5.11$, $p = .002$) ve sosyal yalıtım müdahale puanları ($F(3,400) = 4.16$, $p = .006$) açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Toplam müdahale puanlarına göre köy (1. ve 2. kademe-8yıllık) okulu ($\bar{X} = 36.26$, $SS = 4.56$) ve köy (birleştirilmiş sınıf) okulu ($\bar{X} = 33.86$, $SS = 4.55$) ile merkez (1. ve 2.

kademe-8yıllık) okulları ($\bar{X} = 34.22$, $SS = 4.57$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Sözel zorbalığa müdahale puanlarındaki farklılık köy (1. ve 2. kademe-8yıllık) okulu ($\bar{X} = 9.42$, $SS = 1.18$) ve merkez (1. ve 2. kademe-8 yıllık) okulları ($\bar{X} = 8.92$, $SS = 1.51$) arasında bulunmaktadır.

Öğretmenlerin fiziksel zorbalığa müdahale etme puanları arasında görülen farklılık köy (1. ve 2. kademe-8yıllık) okulu ($\bar{X} = 9.27$, $SS = 1.91$) ve merkez (1. ve 2. kademe-8yıllık) okulları ($\bar{X} = 8.55$, $SS = 1.68$) arasındadır. Fiziksel zorbalığa müdahale puanı en yüksek olan okul türü köy (1. kademe-5 yıllık) okulu iken en düşük müdahale puanına sahip okul türü ise merkez (1. ve 2. kademe-8yıllık) okuludur.

Öğretmenlerin zorbalık davranışlarına müdahale puanları bakımından farklılık görülen diğer bir zorbalık türü ise sosyal yalıtımdır. Köy (1. kademe- 5 yıllık) okulu, köy (1. ve 2. kademe-8yıllık) okulu ve köy (birleştirilmiş sınıf) okullarındaki öğretmenlere ait puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sosyal yalıtım müdahale puanı en düşük okul türü köy (birleştirilmiş sınıf) okulu ($\bar{X} = 6.91$, $SS = 1.56$) iken en yüksek müdahale puanı köy (1. kademe- 5 yıllık) ($\bar{X} = 8.10$, $SS = 2.35$) okul türündedir.

Tablo 25

Öğretmenlerin çalıştıkları okul türlerine göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Çalışılan Okul Türü	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam müdahale puanları	5.18	.002
Sözel zorbalığa müdahale puanı	3.15	.025
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	5.11	.002
Sosyal yalıtım müdahale puanı	4.16	.006
Sanal zorbalığa müdahale puanı	1.83	.141

5.4.5. Okul Mevcudu

Öğretmenlerin çalıştığı okulun mevcudu ile müdahale puanları arasında bir fark olup olmadığını anlamak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Okul mevcudu (1) 250'den az öğrenci, (2) 251-750 öğrenci ve (3) 751 ve üzerinde öğrenciye sahip okullar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde yalnız fiziksel zorbalığa müdahale puanı ($F(2,401) = 4.32, p = .014$) bakımından fark bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda okul mevcudu arttıkça, öğretmenlerin fiziksel zorbalığa müdahale puanlarının düştüğü gözlenmektedir. Okul mevcudu 250'den az öğrenci olan okullarda ($\bar{X} = 9.17, SS = 1.69$) en yüksek müdahale puanı görülürken; en düşük puan 751 kişi ve üzeri okul mevcuduna sahip okullarda ($\bar{X} = 8.56, SS = 1.79$) görülmektedir.

Tablo 26

Öğretmenlerin çalıştıkları okul büyüklüğüne göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Okul Mevcudu	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam müdahale puanları	2.36	.095
Sözel zorbalığa müdahale puanı	2.56	.078
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	4.32	.014
Sosyal yalıtım müdahale puanı	2.48	.085
Sanal zorbalığa müdahale puanı	1.01	.363

5.4.6. Sınıf Mevcudu

Sınıf mevcudu (1) 0-25 arası öğrenci ve (2) 26 ve üzeri öğrenci olan olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Öğretmenlerin dersine girdikleri sınıfların mevcudunun az ya da çok olması bakımından grupların zorbalık davranışlarına müdahale puanları arasında fark olup olmadığını anlamak için *t* testi yapılmıştır. Yapılan *t* testi sonucuna göre öğretmenlerin toplam zorbalığa müdahale puanları ($t(401) = 2.17, p = .031$) ve fiziksel zorbalığa müdahale puanları ($t(401) = 3.16, p = .002$) bakımından farklılık görülmüştür.

Toplam zorbalığa müdahale puanları incelendiğinde sınıf mevcudu 0-25 öğrenci arasında olan grubun müdahale puanları ($\bar{X} = 35.32$, $SS = 4.52$), 26 ve üzeri öğrenci olan grubun müdahale puanından ($\bar{X} = 34.27$, $SS = 5.06$) daha yüksektir.

Fiziksel zorbalığa müdahale puanları bakımından öğrenci sayısının 26 ve üzerinde olduğu sınıflardaki müdahale puanları ($\bar{X} = 8.55$, $SS = 1.75$), öğrenci sayısının 0-25 arasında olduğu sınıflardaki müdahale puanından ($\bar{X} = 9.11$, $SS = 1.75$) düşük çıkmıştır.

Tablo 27

Farklı sınıf mevcuduna göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin *t* testi analiz sonuçları

Sınıf mevcudu	<i>t</i>	<i>p</i>
Toplam müdahale puanları	2.17	.031
Sözel zorbalığa müdahale puanı	1.28	.201
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	3.16	.002
Sosyal yalıtım müdahale puanı	1.12	.260
Sanal zorbalığa müdahale puanı	.627	.531

5.4.7. Sınıf Düzeyi

Öğretmenler okuttukları sınıf düzeyleri bakımından (1) 1. kademe öğretmenleri, (2) 2. kademe öğretmenleri ve (3) branş öğretmenleri olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Sınıf düzeyi açısından zorbalığa müdahale puanları arasında fark olup olmadığına bakmak için yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda toplam müdahale puanları ($F(2,400) = 8.14$, $p = .000$), sözel zorbalığa müdahale ($F(2,400) = 6.93$, $p = .001$) ve fiziksel zorbalığa müdahale puanları ($F(2,400) = 14.46$, $p = .000$) bakımından farklı sınıf düzeyinde derse giren öğretmenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Hangi gruplar arasında fark olduğunu anlamak için post-hoc analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre toplam müdahale puanı bakımından 1. kademedeki sınıf düzeyinde

derse giren öğretmenler ($\bar{X} = 34.00$, $SS = 4.82$) ve 2. kademedeki sınıf düzeyinde derse giren öğretmenler ($\bar{X} = 35.64$, $SS = 4.79$) ile branş öğretmeni olup farklı sınıf düzeylerinde derse giren öğretmenler ($\bar{X} = 36.27$, $SS = 4.50$) arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Sınıf düzeyine göre sözel zorbalığa müdahale puanları karşılaştırıldığında 1. kademedeki sınıf düzeyinde derse giren öğretmenler ($\bar{X} = 8.82$, $SS = 1.49$) ve 2. kademedeki sınıf düzeyinde derse giren öğretmenler ($\bar{X} = 9.40$, $SS = 1.40$) ile branş öğretmeni olup farklı sınıf düzeylerinde derse giren öğretmenler ($\bar{X} = 9.33$, $SS = 1.37$) arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Fiziksel zorbalığa müdahale puanları incelendiğinde; farklı sınıf düzeylerinde derse giren öğretmenlerin müdahale puanlarının ($\bar{X} = 9.57$, $SS = 1.62$) yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan 1. kademedeki sınıflarda derse giren öğretmenlerin müdahale puanı ($\bar{X} = 8.45$, $SS = 1.69$) ise diğer sınıf düzeylerinde derse giren öğretmenlere göre oldukça düşüktür.

Tablo 28

Öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyine göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Sınıf Düzeyi	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam müdahale puanları	8.14	.000
Sözel zorbalığa müdahale puanı	6.93	.001
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	14.46	.000
Sosyal yalıtım müdahale puanı	1.24	.290
Sanal zorbalığa müdahale puanı	1.06	.345

5.4.8. Öğretmenin Kıdem Yılı

Öğretmenlerin zorbalık durumlarına müdahale etmesinde kıdem yılının etkili olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Öğretmenlerin toplam müdahale puanları ($F(3,400) = 5.72, p = .001$), sözel zorbalığa müdahale puanları ($F(3,400) = 2.71, p = .044$) ve fiziksel zorbalığa müdahale puanları ($F(3,400) = 12.60, p = .000$) açısından farklı kıdem yıllarına ait gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Yapılan analizler sonucunda toplam müdahale puanları arasındaki farklılığın, 1-10 yıllık öğretmen grubu ($\bar{X} = 35.64, SS = 5.00$) ve 21-30 yıllık öğretmen grubu ($\bar{X} = 33.65, SS = 4.78$) ile 31 yıl ve üzerindeki öğretmen grubu ($\bar{X} = 32.71, SS = 4.18$) arasında olduğu görülmüştür. Sanal zorbalığa müdahale puanları ve sosyalyalıtım müdahale puanları arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Öğretmenlerin fiziksel zorbalığa müdahale puanlarında; 1-10 yıllık öğretmen grubu ile diğer kıdem gruplarındaki öğretmenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Öğretmenlerin kıdem yılı arttıkça fiziksel zorbalığa müdahale puanlarında bir düşüş olduğu görülmektedir. En yüksek müdahale puanı 1-10 yıllık kıdeme sahip öğretmen grubunda ($\bar{X} = 9.33, SS = 1.76$); en düşük müdahale puanı ise 31 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin grubundadır ($\bar{X} = 7.88, SS = 1.45$).

Tablo 29

Öğretmenlerin kıdem yılına göre müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Kıdem Yılı	<i>F</i>	<i>p</i>
Toplam müdahale puanları	5.72	.001
Sözel zorbalığa müdahale puanı	2.71	.044
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	12.60	.000
Sosyalyalıtım müdahale puanı	0.51	.669
Sanal zorbalığa müdahale puanı	1.25	.291

5.4.9.Öğretmenin Branşı

Öğretmenler sınıf ve branş öğretmenleri olmak üzere iki gruba ayrılmış ve zorbalığa müdahale puanları arasında fark olup olmadığına bakmak için t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda toplam müdahale puanı ($t(402) = -3.88, p = .000$), sözel zorbalığa müdahale puanı ($t(402) = -3.52, p = .000$) ve fiziksel zorbalığa müdahale puanları ($t(402) = -5.21, p = .000$) açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Branş öğretmenlerinin zorbalık davranışlarına müdahale puanı ($\bar{X} = 35.89, SS = 4.65$), sınıf öğretmenlerinin müdahale puanlarından ($\bar{X} = 34.01, SS = 4.82$) yüksek çıkmıştır.

Sözel zorbalığa müdahale puanları karşılaştırıldığında branş öğretmenlerinin müdahale puanlarının ($\bar{X} = 9.35, SS = 1.39$), sınıf öğretmenlerinin müdahale puanlarından ($\bar{X} = 8.83, SS = 1.49$) daha yüksek olduğu görülmüştür.

Fiziksel zorbalığa müdahale puanları bakımından sınıf ve branş öğretmenlerinin müdahale puanları karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda branş öğretmenlerinin fiziksel zorbalığa müdahale puanları ($\bar{X} = 9.36, SS = 1.76$), sınıf öğretmenlerinin fiziksel zorbalığa müdahale puanlarından ($\bar{X} = 8.45, SS = 1.69$) daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 30

Farklı branştaki öğretmenlerin müdahale puanları karşılaştırmasına ilişkin t testi analiz sonuçları

Branş	t	p
Toplam müdahale puanları	-3.88	.000
Sözel zorbalığa müdahale puanı	-3.52	.000
Fiziksel zorbalığa müdahale puanı	-5.21	.000
Sosyal yalıtım müdahale puanı	-.861	.390
Sanal zorbalığa müdahale puanı	-1.48	.138

BÖLÜM 6

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma Samsun ili ve ilçelerine ait ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarını belirlemek ve bu tutumlara etki eden faktörlerin neler olduğunu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla 404 sınıf ve branş öğretmenine Demografik ve Kişisel Bilgiler Anketi, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalığı Tutum Ölçeği olarak üç bölümden oluşan bir veri toplama aracı uygulanmıştır.

6.1. İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı Görülme Sıklığı

Araştırma bulgularına göre ilköğretim okullarında en çok görülen akran zorbalığı türünün fiziksel ve sözel zorbalık olduğu görülmüştür. Bu bulgu literatürdeki birçok araştırma sonucuyla tutarlılık göstermektedir. Örneğin; Kartal (2009) tarafından sınıf öğretmeni adayları üzerinde yapılan bir çalışmada, en sık görülen zorbalık türünün sözel ve fiziksel zorbalık olduğu belirtilmektedir. Bir başka çalışmada, ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinde en sık görülen zorbalık türleri sırasıyla sözel zorbalık ve fiziksel zorbalık olarak belirtilmiştir (Çankaya, 2011). Özkan ve Çifci (2010) 4. ve 5. sınıflar üzerinde yaptıkları çalışmada da fiziksel zorbalığın daha sık görüldüğünü ifade etmişlerdir. Benzer bir şekilde, lise öğrencileri arasında yapılan araştırmalarda da en yaygın görülen zorbalık türünün sözel zorbalık olduğu (Bilgin, 2007; Genç, 2007; Taşgın, 2007; Kavşut, 2009) ya da fiziksel ve sözel zorbalık türlerinin her ikisinin de çok yaygın görüldüğü (Gökler, 2007; Kapçı, 2004; Kepenekçi ve Çınkır, 2006) belirtilmektedir. Ayrıca öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalar da sözel zorbalık (Tekin, 2006) ve fiziksel zorbalık (Çınkır, Karaman Kepenekçi; 2003) türlerinin öğrenciler arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, zorbalık davranışlarının yaygınlığı öğrenci ve öğretmenlerin algısına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, Kartal ve Bilgin'in (2009) yapmış olduğu araştırmada öğrenciler sözel zorbalığın yaygın olduğunu söylerken; öğretmenler fiziksel zorbalığın yaygın olduğunu söylemektedirler. Bu durum öğretmenlerin fiziksel zorbalık davranışlarını daha kolay fark ettiklerini ve fiziksel zorbalığı daha çok önemsediklerini

akla getirmektedir. Öğretmenler üzerinde yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin fiziksel zorbalığı daha ciddi buldukları (Kinan, 2010) ve daha çok önemsedikleri (Yoon ve Kerber; 2003) görülmüştür.

Öte yandan bu araştırmada öğrenciler arasında sosyal yalıtım davranışlarının görülme sıklığının oldukça düşük olduğu bulunmuştur. Sosyal yalıtım davranışlarının düşük sıklıkta görülmesi bu davranışların diğer zorbalık türlerine göre daha az görülüp görülmediği ya da öğretmenlerin bu davranışları tanıyıp tanımadığı sorularını akla getirmektedir. Benzer çalışmalarda öğretmenlerin fiziksel ve sözel zorbalık davranışlarını kolayca tanıdıkları, öte yandan sosyal yalıtım davranışlarını ise akran zorbalığı olarak nitelendirmedikleri ya da ciddiye almadıkları (Ramasut ve Papatheodorou, 1994) belirtilmektedir.

6.2. Öğretmenlerin Akran Zorbalığına Yönelik Tutumlarına Etki Eden Faktörler

Bu çalışmada öğretmenlerin tutum puanları incelendiğinde; erkek ve kadın öğretmenlerin tutum puanları arasında bir farklılık olmadığı görülmüştür. Diğer taraftan Boulton (1997) tarafından yapılmış olan bir araştırma sonucunda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha olumsuz tutumlara sahip oldukları belirtilmiştir. Benzer bir şekilde Borg ve Falzon (1989)'un yaptıkları çalışma sonucunda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre zorbalığı daha ciddi bir problem olarak gördükleri belirtilmiştir. Ancak Yoon ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışma bulgularında akran zorbalığına müdahale etme stratejilerini kadın öğretmenlerin daha çok kullandıkları görülmüştür. Diğer çalışma bulguları ile bu çalışma arasındaki farklılık mevcut çalışmanın yalnızca Samsun ili ile sınırlı olmasından kaynaklanabilir. Bu araştırma Türkiye'deki tüm illeri kapsayacak şekilde yapılırsa bulunan sonuçlar da farklılık gösterebilir.

Görevlendirme biçimi incelendiğinde kadrolu öğretmenlerin tutum puanlarının ücretli öğretmenlerin tutum puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum ücretli

öğretmenlerin zorbalık davranışlarını ayırt edemedikleri ya da önemsiz buldukları gibi olasılıkları akla getirmektedir. Literatürde ücretli ve kadrolu öğretmenler arasında yapılacak olan karşılaştırmalı çalışmalar bu noktanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve alınması gereken rehberlik ve hizmet içi eğitim seminerleri gibi önlemlere katkıda bulunacaktır.

Yaş açısından bakıldığında genç yaş grubundaki öğretmenlerin tutum puanlarının, orta yaş grubundaki öğretmenlerden daha düşük olduğu araştırmanın bir diğer bulgusudur. Yaş ile deneyimin bağlantılı olduğu göz önüne alındığında genç öğretmenlerin okul ve sınıf bağlamında yeterli deneyime sahip olmadıkları ve bu nedenle akran zorbalığına yönelik tutumlarının daha olumsuz oldukları görülmektedir. Orta yaş grubundaki öğretmenler okulda yaşadıkları deneyimler sayesinde daha olumlu tutuma sahipken genç öğretmenlerin daha olumsuz tutuma sahip olması lisans düzeyindeki eğitim sürecinde bu konuyla ilgili yeterli bilgiyi edinemediklerini akla getirmektedir

Araştırmalar büyükşehirlerdeki okulda bulunan çocukların, diğer şehirlerdeki okullarda öğrenim gören çocuklara göre okul iklimini daha olumsuz algıladıklarını göstermektedir (Çınkır ve Karaman Kepenekçi; 2003). Büyükşehirlerde yer alan okulların daha kalabalık olmasının bu duruma neden olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, okul mevcudunun fazla olduğu okullarda akran zorbalığının görülme olasılığının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Bir başka çalışmada da okul ikliminin olumlu olarak algılandığı okullarda akran zorbalığının daha az görüldüğü belirtilmiştir (Çalık, Özbay, Erkan, Kurt, Kandemir, 2009). Bu çalışmada ise okul ve sınıf mevcudunun kalabalık olduğu okullardaki öğretmenlerin tutum puanlarının, kalabalık olmayan okullarda çalışan öğretmenlerin tutum puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum öğrenci mevcudunun az olduğu sınıf ve okullarda akran zorbalığı davranışlarının daha kolay fark edilip buna göre önlemler alınabildiğini göstermektedir. Okullardaki sınıf mevcudunun artmasının, öğretmenlerin sınıf yönetimini zorlaştırabileceği, zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarında doğrudan müdahalede bulunabilecekleri düşünülebilir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okul türü, okuttukları sınıf düzeyi, kıdem yılı ve branşları açısından tutum puanları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

6.3. Öğretmenlerin Akran Zorbalığı Davranışlarını Önemli Bulma Derecesi ve Müdahalede Bulunma Biçimi

Bu çalışmada öğretmenlerin fiziksel zorbalığı diğer zorbalık türlerine göre daha önemli buldukları görülmüştür. Yoon ve Kerber (2003) tarafından yapılmış olan araştırmada da benzer şekilde fiziksel zorbalık ve sözel zorbalık diğer zorbalık türlerine göre daha önemli bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenler genel olarak farklı zorbalık türlerine ait davranışları önemli ya da çok önemli bulmaktadırlar. Bu durum hem sınıf öğretmenleri hem de branş öğretmenleri için geçerlidir. Ancak; bir zorbalık türüne ait her davranış aynı derecede önemli bulunmamakta ve bu davranışa müdahale etme biçimleri de farklılık göstermektedir. Örneğin; “bir öğrencinin bir öğrenciye yumruk atması” davranışını öğretmenler çok önemli bulduklarını belirtirken bu duruma müdahale etme şekli doğrudan müdahale etmek yerine idareye veya aileye bildirme şeklinde olmaktadır. Bir başka fiziksel zorbalık davranışı olan “arkadaşının yüzüne tükürme” davranışını ise öğretmenler çok önemli bulduklarını söylemiş ancak; yarından fazlası durumun hoş görülmediğini belirtme şeklinde bir müdahalede bulunacağını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin fiziksel zorbalığa müdahale etme biçimleri ile sözel, sanal zorbalık ve sosyal yalıtım şeklindeki zorbalık türlerine müdahale etme biçimleri farklılık göstermektedir. Fiziksel zorbalık türündeki davranışlarda öğretmenler idareye ve aileye bildirme gibi dolaylı müdahalede bulunurlarken, diğer zorbalık türlerinde ise davranışın hoş görülmediğini belirtme, kuralları hatırlatma gibi daha doğrudan müdahalede bulunmaktadırlar. Görüldüğü gibi fiziksel zorbalık davranışı öğretmenler tarafından daha önemli bulunmaktadır. Bu bulgular literatürdeki birçok çalışma tarafından da doğrulanmaktadır (Ramasut ve Papatheodorou, 1994; Yoon ve Kerber, 2003).

Sınıf ve branş öğretmenlerinin akran zorbalığı türlerine müdahale etme biçimleri incelendiğinde sözel, fiziksel zorbalık ve sosyal yalıtım türleri açısından farklılık olduğu görülmektedir. Branş öğretmenleri hemen hemen tüm zorbalık türlerinde cezalandırma yolunu seçerken; sınıf öğretmenleri yönetim becerilerini ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Sınıf öğretmenleri öğrencilerle branş öğretmenlerine oranla daha çok zaman geçirdikleri için öğrencileri daha iyi tanımakta ve öğrencinin özelliğine göre tedbirler alma yoluna gitmektedir. Branş öğretmenleri ise öğrencilerle daha kısıtlı zaman geçirmekte ve birden fazla sınıfa derse girdikleri için öğrencileri tanıma olasılıkları düşük olmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin özelliklerine göre tedbirler almakta zorlanmakta ve durumu idareye bildirerek sonuçlandırmaya çalışmaktadırlar. Bu durumda branş öğretmenlerinin sınıf yönetim becerilerini daha etkin kullanmalarını sağlayacak önlemler alınarak sınıf ve branş öğretmenlerinin müdahaleleri arasındaki farklılık ortadan kaldırılabilir. Aynı zamanda bir sınıfa derse giren sınıf ve branş öğretmenlerinin müdahalelerindeki farklılıklar öğrencilerde çelişkiye yol açabilir ve çeşitli davranış bozukluklarına neden olabilir.

6.4. Öğretmenlerin Farklı Zorbalık Davranışlarına İlişkin Müdahaleleri

Bu çalışmada öğretmenlerin fiziksel zorbalığı diğer zorbalık türlerine göre daha önemli buldukları görülmüştür. Yoon ve Kerber (2003) tarafından yapılmış olan araştırmada da benzer şekilde fiziksel zorbalık ve sözel zorbalık diğer zorbalık türlerine göre daha önemli bulunmuştur.

Araştırmada dikkat çeken bulgulardan birisi de sanal zorbalığın diğer zorbalık türlerine göre daha az önemszenmesidir. Ancak bu durum özellikle öğretmenlerin yaşıyla beraber değişiklik göstermektedir. Öğretmenlerin yaşı arttıkça sanal zorbalığı önemli bulma puanlarının düştüğü görülmektedir. Bu durum sanal zorbalık türünün yeni olması (Genç, 2007) ve kıdem süresi fazla olan öğretmenlerin bu konuda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını akla getirmektedir. Kartal'ın (2009) belirttiği gibi bu durum öğretmenlerin şemalarında var olan zorbalık kavramının günümüzde ulaşılan bilgilerin tamamını kapsamadığını göstermektedir. Ayrıca öğretmenlerin sanal zorbalığı önemli bulması şehir merkezi ve köy okullarına göre farklılık göstermektedir. Merkez

okullardaki öğretmenlerin köy (birleştirilmiş sınıf) okullarındaki öğretmenlere göre sanal zorbalığı önemli bulma puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi şehir merkezinde bulunan okullardaki öğrencilerin teknoloji ve internete daha kolay erişmeleri ve bunları daha fazla kullanmaları ile açıklanabilir.

Bu araştırma Samsun ili ve ilçelerinde yapılmıştır. Her ne kadar farklı okul türlerinde çalışan öğretmenler örnekleme dahil edilmiş olsalar da diğer illerde çalışan öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarının incelenmesi araştırmanın bulgularının genellenebilmesi açısından önemlidir. Bu sayede öğretmenlerin akran zorbalığına yönelik tutumlarına etki eden faktörler daha iyi anlaşılacaktır.

6.5. Öneriler

6.5.1. Eğitimcilere Öneriler

- Okul mevcudu ve sınıf mevcudunun az olması sağlanabilir. Mevcudun azalması öğretmenlerin zorbalık olaylarını fark etmelerini kolaylaştırabilir.
- Lisans eğitimi düzeyinde öğretmen adaylarına akran zorbalığıyla ilgili bilgi verilebilir. Lisans eğitiminde sınıf yönetimi veya rehberlik dersi kapsamında bu konu müfredata dahil edilebilir.
- Öğretmenlere yönelik genel olarak rehberlik ve akran zorbalığı konusunda hizmet içi eğitim seminerleri vb. çalışmalar düzenlenebilir. Verilecek hizmet içi eğitim seminerleri yoluyla öğretmenlerin bilgilerinin güncellenmesi; zorbalık davranışlarını kolayca fark etmeleri ve bu konuda alacakları önlemler hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanabilir.
- Okullarda ücretli olarak görev yapan öğretmenlere çalışmaya başlamadan önce bu konuda bilgi verilebilir.
- Branş öğretmenleri zorbalık davranışıyla karşılaştıklarında daha çok şikayet etme yoluna gittikleri için branş öğretmenlerine yönelik uygulamalar yapılabilir.
- Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin ilköğretim 1. sınıftan 8. sınıf da dahil rehberlik dersi müfredat programı incelendiğinde 1, 2 ve 3. sınıflarda zorbalıkla

ilgili sadece bir kazanım bulunmaktadır. 4. sınıfların rehberlik kazanımları incelendiğinde iki kazanıma yer verilmiştir. Ancak zorbalıkla ilgili genel bir kazanımda okul rehber öğretmeni ya da RAM'dan bir uzmanın kazanımla ilgili formu uygulaması istenirken; dışlama ile ilgili kazanımda sınıf rehber öğretmenin uygulama yapması yeterli görülmüştür. 5. sınıflarda akran baskısıyla ilgili bir kazanıma yer verilmiş ve sınıf rehber öğretmenin bu kazanımı RAM destekli vermesi belirtilmiştir. 6, 7. ve 8. sınıf rehberlik müfredatında ise zorbalıkla ilgili bir kazanıma rastlanmamıştır. Bu nedenle rehberlik derslerinde zorbalıkla ilgili kazanımlara ağırlık verilmesi rehberlik hizmetlerinin daha etkin olmasını sağlayabilir ve akran zorbalığının büyük bir sorun olmasını da engelleyebilir.

6.5.2. Araştırmacılara Öneriler

- Bu çalışma sadece Samsun ili ile sınırlı olduğu için, bulguların genellenebilmesi veya başka bulgulara ulaşılması açısından tüm Türkiye'yi kapsayacak bir araştırma yapılabilir.
- Bulguların görüşme gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılarak incelenmesi sağlanabilir. Öğretmenlerle görüşme yapılarak daha detaylı ve derinlemesine bilgilere ulaşmak mümkün olabilir.
- Okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerinde akran zorbalığı konusunda yapılan uygulamaların neler olduğu, uygulamalar sırasında karşılaşılan sorunlar ve akran zorbalığını çözmeye yönelik ne gibi çalışmalar yapıldığı konusunda araştırma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- ADA, Ş. (2010). Erzurum'daki 6., 7., 8. sınıf öğrencilerinin akran zorbalığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 90-100.
- ALİKAŞİFOĞLU, M., ERGİNÖZ, E., ERCAN, O., UYSAL, Ö., KAYMAK, D. A., ILTER, Ö. (2004). Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting. *European Journal of Public Health*, 14, 173-177.
- ARIMAN, F. (2007). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi alguları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- ARSLAN, S. (2008). *Lise öğrencilerinde öz-kavram ve aile ilişkisinin akran zorbalığına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- BİLGİN, A. (2007). Yatılı ve gündüzlü ilköğretim okulu öğrencilerinin zorbalığa ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-18.
- BOIVIN, M., HYMEL, S., & BUKOWSKI, W. M. (1995). The roles of social withdrawal, peer rejection and victimization by peers in predicting loneliness and depressed mood in childhood. *Development and Psychopathology*, 7, 765-785.
- BORG, M. G. (1998). Secondary school teachers' perception of pupils' undesirable behaviours. *British Journal of Educational Psychology*, 68(1), 67-79.
- BORG, M. G., & FALZON, J. M. (1989). Primary school teachers' perception of pupils' undesirable behaviours. *Educational Studies*, 3, 251-259.
- BOULTON, M. J. (1997). Teachers' views on bullying definitions, attitudes and ability to cope. *British Journal of Educational Psychology*, 67, 223-233.
- BOULTON, M. J., & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology*, 62, 73-87.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., Akgün, Ö. E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri, (Genişletilmiş 11. Baskı). Ankara: Pegema Yayıncılık.

BYERS, D. L., CALTABIANO, N. J., & CALTABIANO, M. L. (2011). Teachers' attitudes towards overt and covert bullying, and perceived efficacy to intervene. *Australian Journal of Teacher Education*, 36(11), 105-119.

ÇALIK, T., ÖZBAY, Y., ERKAN, S., KURT, T. ve KANDEMİR, M. (2009). İlköğretim okullarında okul iklimi, zorbalık ve prososyal davranışlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi. 1. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi Kitabı içinde (sf. 17-33). Çanakkale. <http://oc.eab.org.tr/egtconf/cd.php> adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

ÇANKAYA, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81-92.

ÇAYIRDAĞ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

ÇINKIR, Ş. (2006). Okullarda zorbalık: Türleri, etkileri ve önleme stratejileri. Şiddet ve Okul Sempozyumunda sunulan bildiri, 1-12.

ÇINKIR, Ş., ve KARAMAN KEPENEKÇİ, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.

DAKE, J. A., PRICE, J. H., & TELLJOHANN, J. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of Scholl Health*, 73(5), 173-181.

DÖLEK, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve önleyici bir program modeli*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

ERGÜL, A. (2009). *Bir grup süreci olarak akran zorbalığı: katılımcı rolü gruplarında tepkisel amaçlı saldırganlık ve toplumsal konum*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

GENÇ, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. Yayınlanmamış doktora tezi. İnönü Üniversitesi. Malatya.

GÖKLER, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

GÜLTEKİN, Z, ve SAYIL, M. (2005). Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 8(15), 47-61.

HAZLER, R. J., MİLLER, D. L., CARNEY, J. V. & GREEN, S. (2001). Adult recognition of school bullying situations. *Educational Research*. 43,133-146.

HOUNDOUMADI, A., & PATERAKI, L. (2001). Bullying and bullies in Greek elementary schools: Pupils' attitudes and teachers'/parents' awareness. *Educational Review*, 53, 19-27.

KAPÇI, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(1), 1-13.

KARTAL, H. (2009). Öğretmen adaylarının uygulama okullarındaki zorbalıkla ilgili değerlendirmeleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 141-172.

KARTAL, H, ve BİLGİN, A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 539-562.

KAVŞUT, F. (2009). *Ergenlerde akran zorbalığı ve duygusal zeka arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

KEPENEKÇİ, Y. S., & ÇINKIR, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse & Neglect*, 30, 193-204.

KINAN, E. L. (2010). *Teacher attitudes toward three types of bullying*. Unpublished doctoral dissertation. State University of New York at Buffalo.

KOCHENDERFER, B. J., & LADD, G. W. (1996). Peer victimization: Cause or consequence of school maladjustment? *Child Development*, 67, 1305–17.

LİMBER, S. P. (2002). *Bullying among children and youth*. Proceedings of The Educational Forum on Adolescent Health: Youth Bullying. Chicago: American Medical Association. <http://www.ama-assn.org/ama1/pub/upload/mm/39/youthbullying.pdf>

LIVINGSTONE, S., HADDON, L., GÖRZIG, A., & OLAFSSON, K. (2011). EU Kids Online final report. 29 Haziran 2012 tarihinde [http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20Online %20reports.aspx](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20Online%20reports.aspx) adresinden alınmıştır.

MEB. (2011). Milli Eğitim İstatistikleri. Ankara: MEB Basımevi.

MEB. (2003). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. 18 Ocak 2012 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/225_0.html adresinden alınmıştır.

NANSEL, T. R., OVERPECK, M., PILLA, R. S., RUAN, W. J., SIMONS-MORTON, B., & SCHEIDT, P. (2001). “Bullying behaviors among us youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment”. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094-2100.

OLWEUS, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge: MA: Blackwell.

OLWEUS, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 196-200.

OLWEUS, D. (1999). Sweden. In P. K. SMITH, Y. MORITA, J. JUNGER-TAS, D. OLWEUS, R. CATALANO, & P. SLEE, (Eds.). *The nature of school bullying: Across national perspective* (pp. 7-27). London and New York: Routledge.

OLWEUS, D. (2001). Peer harassment: A critical analysis and some important issues. In J. JUVONEN, & S. GRAHAM (Eds.), *Peer harassment in schools: The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 3–20). New York: The Guilford Press.

OLWEUS, D. (2003). *Bullying at school*. Blackwell Publishing: Oxford, United Kingdom.

- ÖGEL, K., TARI, I., ve YILMAZÇETİN EKE, C. (2005). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- ÖZKAN, Y., & ÇİFCİ, E. (2010). Peer bullying in primary schools in low socio-economic level. *Elementary Education Online*, 9(2), 576–586.
- PEPLER, D. J., CRAIG, W. M., ZIEGLER, S., & CHARACH, A. (1994). An evaluation of an anti-bullying intervention in Toronto schools. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 132, 95-110.
- PERREN, S., & ALSAKER, F. D. (2006). Social behavior and peer relationships of victims, bully-victims, and bullies in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(1), 45-57.
- PİŞKİN, M., ve AYAS, T. (2011). Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 23, 1-12.
- PİŞKİN, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- RAMASUT, A., & PAPTODOROU, T. (1994). Teachers' perceptions of children's behavior problems in nursery classes in Greece. *School Psychology International*, 15, 145-161.
- RİGBY, K., (1997). Attitudes and beliefs about bullying among Australian school children. *Irish Journal of Psychology*, 18(2), 202–20.
- SAİRANEN, L. & PFEFFER, K. (2011). School psychology international. Self-reported handling of bullying among junior high school teachers in Finland. *School Psychology International*, 32(3) 330–344.
- SATAN, A. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyodemografik değişkenler ile ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

SCHWARTZ, D., DODGE, K. A., & COIE, J. D. (1993). The emergence of chronic peer victimization in boys' play groups. *Child Development*, 64, 1755–72.

SİPAHİ, H. (2008). *İzmir İli Bornova ilçesinde ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı, etkileyen ve eşlik eden faktörler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

STOCKDALE, M. S., HANGADUAMBO, S., DUYS, D., LARSON, K., SARVELA, P. D. (2002). Rural elementary students', parents', and teachers' perceptions of bullying. *American Journal of Health Behavior*, 26(4), 266-277.

TAŞĞIN, Ö. (2007). The types of bullying in Turkish primary schools. *Georgian Electronic Scientific Journal: Education Science and Psychology*, 1(10), 12-18.

TEKİN, M. (2006). Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları ile ilgili tutum ve görüşleri. *I. Şiddet ve Okul Sempozyumu*, İstanbul: MEB ve UNICEF İşbirliği.

TOTAN, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

TURA, G. (2008). *Akran zorbalığına maruz kalmayı yordayan özellikler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

TWEMLOW, S., & FONAGY, P. (2005). The prevalence of teachers who bully students in schools. *American Journal of Psychiatry*, 162, 2387-2389.

ÜNSAL, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. *Cogito-Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 6-7, 29- 36.

YILMAZ, H. (2011). Cyberbullying in Turkish middle schools: An exploratory study, *School Psychology International* 32(6) 645–654.

YOON, J.S., & KERBER, K. (2003). Bullying: Elementary teachers' attitudes and intervention strategies. *Research in Education*, 69, 27-35.

YOON, J., BAUMAN, S., CHOI, T., HUTCHINSON, A. S. (2011). How South Korean teachers handle an incident of school bullying. *School Psychology International*, 32(3), 312–329.

İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı Araştırması

Sayın öğretmen,

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim öğretmenlerinin okullarda görülmekte olan akran zorbalığına yönelik tutumlarının ve bu tutumlara etki eden faktörlerin neler olduğunun ortaya çıkarılmasıdır. **Ankete vereceğiniz cevaplar tamamen araştırma amacıyla kullanılacak olup kesinlikle kimseyle paylaşılmayacaktır. Anketi cevaplarırken kimliğinizi belirtecek bir işaret koymayınız ve lütfen soruları samimiyetle cevaplayınız.**

Araştırmaya sağlayacak olduğunuz katkılar için şimdiden teşekkür ederim.

Gülşen TÜRKER
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İlköğretim Bölümü / Sınıf Öğretmenliği

Kendinizle İlgili Bilgiler

Yaşınız:
Cinsiyetiniz:	☐ K ☐ E
Kaç yıldır öğretmen olarak çalışıyorsunuz (ücretli dönemi dahil): yıl
Branşınız:	☐ Sınıf Öğretmeni ☐ Yabancı Dil ☐ Türkçe ☐ Müzik ☐ Matematik ☐ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ☐ Fen ve Teknoloji ☐ Bilişim Teknolojileri ☐ Sosyal Bilgiler ☐ Teknoloji Tasarım ☐ Beden Eğitimi ☐ Görsel Sanatlar
Okuldaki görevlendirmeniz:	☐ Kadrolu ☐ Sözleşmeli ☐ Ücretli

Çalıştığınız Okul ile İlgili Bilgiler

Çalıştığınız okul:	☐ Köy (1. Kademe -5 yıllık) ☐ Köy (1. ve 2. Kademe – 8 yıllık) ☐ Köy (birleştirilmiş sınıf) ☐ Merkez (1. ve 2. Kademe – 8 yıllık)
Okulunuzdaki öğrenci sayısı:
Sınıfınızdaki öğrenci sayısı:
Kaçıncı sınıfların sınıf öğretmenisiniz?	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ Birleştirilmiş sınıf..... (lütfen kaçınıcı sınıflar olduğunuz belirtiniz)

	0	1	2	3	4
Lütfen aşağıda belirtilen durumları okuyarak, <u>son 6 ay içinde</u> sınıfınızdaki öğrencilerin bu tür davranışları (sınıf içi veya okul sınırları içinde) hangi sıklıkta gösterdiklerini yanındaki sütuna (X) işareti koyarak belirtiniz.	Bu dönem hiç olmadı	Sadece bir kez	Ayda 2 veya 3 kez	Yaklaşık haftada bir	Haftada birkaç kez
1. Öğrenciler birbirini çeşitli vurucu ve kırıcı aletlerle tehdit ederler.					
2. Öğrenciler grup halinde bir öğrencinin üstüne gidip onu rahatsız ederler.					
3. Okula giderken ya da okuldan dönerken birbirlerini rahatsız ederler.					
4. Bazı öğrencilere çirkin saldırılarda bulunurlar. (örnek: hafif fiziksel şiddet).					
5. Arkadaşlarının üstünü kirletirler.					
6. Bazı arkadaşlarını çok korkutarak onlardan uzak durmasını sağlarlar.					
7. Birbirlerine yumruk atarlar.					
8. Birbirlerinin dış görünüşüyle alay ederler.					
9. Herhangi bir nedenden dolayı birbirleriyle alay ederler.					
10. Birbirlerine lakap takarlar.					
11. Birbirlerine 'gerzek', 'aptal' vb. sözler söylerler.					
12. Birbirlerinin konuşma biçimiyle alay ederler.					
13. Birbirlerini tekmelerler.					
14. Birbirlerinin canını acıtacak hareketler yaparlar.					
15. Birbirlerini döverler.					
16. Çelme takarak birbirlerini düşürmeye çalışırlar.					
17. Birbirlerine küfür ederler.					
18. Birbirlerine tükürürler.					
19. Birbirlerinin arasını bozmaya çalışırlar.					
20. Arkadaşlarını başka arkadaşlarına karşı kıskırtırlar.					
21. Diğer arkadaşlarının herhangi bir arkadaşlarıyla konuşmasını engellerler.					
22. Herhangi bir arkadaşları hakkında yalan söylerler.					
23. Birbirlerine ait eşyaları çalarlar.					
24. Arkadaşlarına ait bir şeyi kırıp bozmaya çalışırlar.					
25. Arkadaşlarına ait eşyalara bilerek zarar verirler.					
26. Arkadaşlarının izni olmadan eşyalarını alırlar.					
27. Birbirlerinin parasını çalarlar.					

	0	1	2	3	4
Lütfen aşağıda belirtilen ifadeleri okuyarak bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı sütuna ait olan ve ifadenin hizasında bulunan kutucuğun içine (X) işareti koyarak belirtiniz.	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum
1. Bazı öğrenciler zorbalığı hak ederler.					
2. Sadece erkekler zorbalık yapar.					
3. Zorbalıktan şikayet eden öğrenciler ana kuzusudur.					
4. Zorbalık, büyüme ve gelişmenin bir parçasıdır, insanın yaşam güçlükleriyle baş etmesini kolaylaştırır.					
5. Zorbalık yapanları görmezden gelerseniz bu davranışı bırakırlar.					
6. Zorbalar kendini değersiz gördükleri için zorbalık yaparlar.					
7. Zorbalık yapıldığında bunu yetişkinlere anlatmak ispiyonculuktur.					
8. Bir zorba ile baş etmenin en iyi yolu onu cezalandırmaktır.					
9. Zorbalığa uğrayan öğrenciler belki bir süre acı çekerler ama daha sonra yapılanlar unutulur.					
10. Bence akran zorbalığı çok büyük bir sorundur.					
11. Okulda yaşanan zorbalıklar beni rahatsız etmez.					
12. Öğretmen veya yöneticiler zorbalığa uğrayan öğrencilere ilgi göstermelidir.					
13. Öğretmen ve öğrenciler okulda zorbalık olaylarını önlemek için önlem almalıdırlar.					
14. Akran zorbalığı, öğrencilerin okuldan soğumasına neden olur.					

Aşağıda sizlere örnek durumlar verilmiştir. İlk olarak bu durumun sizin için ne kadar önemli olduğunu, ikinci olarak ise bu durumda ne yapacağınızı verilen ifadelerden uygun olanı seçerek belirtiniz. Lütfen bir seçenek işaretleyiniz.

Durum 1:

Sınıfınızdaki bir öğrenciye arkadaşlarının sürekli olarak “kepçekulak” şeklinde hitap ettikleri, bazen hep bir ağızdan kepçekulak diye alay ettiklerini görüyorsunuz.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yapardınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildiririm / ailelerine haber veririm.

Durum 2:

Bir grup öğrencinin okul bahçesinin تنها bir köşesinde bir öğrencinin yanına giderek “bize harçlığını ver” dediklerini, diğer öğrencinin de bu talebe uyararak harçlığını verdiğini görüyorsunuz.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yapardınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildiririm / ailelerine haber veririm.

Durum 3:

Sınıfınızdaki bir öğrencinin, kendinden daha güçsüz görünen bir başka bir öğrenciye sataştığını ve daha sonra yumruk atarak yere düşürdüğünü ve onu tekmelediğini görüyorsunuz.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yaptınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildiririm / ailelerine haber veririm.

Durum 4:

Okul bahçesinde dolaşırken bir öğrencinin durduk yere başka bir öğrencinin yanına yaklaşarak yüzüne doğru tükürdüğünü görüyorsunuz.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yaptınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildiririm / ailelerine haber veririm.

Durum 5:

Teneffüste öğrenciler yakantop oynamaya başlamışlardır. Bir grup öğrenciyi oyunlarına almadıklarını görüyorsunuz. Daha önce de birkaç kez aynı öğrenciyi oyuna almadıklarına şahit oldunuz.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yapardınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildirim / ailelerine haber veririm.

Durum 6:

Sınıfınızdaki öğrencilerin arkadaşları Ayşe hakkında asılsız dedikodular ürettiklerine ve “Ali’yi sevdiğini ve onunla mektuplaştığını” söylediklerine şahit oluyorsunuz.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yapardınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildirim / ailelerine haber veririm.

Durum 7:

Öğrenciniz Yeşim bahçede koşarken komik bir şekilde yere düşmüştür. Yeşim'in bu komik halini sınıf arkadaşları kamera ile çekip, bu videoyu İnternet ortamında yayınlamışlar. Daha sonra okuldan birçok öğrenci bu siteyi ziyaret edip komik yorumlar yapmışlar ve Yeşim'in bu durumu ile alay etmişlerdir.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yapardınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildiririm / ailelerine haber veririm.

Durum 8:

Bir öğrenciniz size geldi ve internet ortamında (facebook'ta) bazı arkadaşlarının onun hakkında asılsız sözler yazdıklarını ve onu küçük düşürdükleri ve utandırdıklarını söyledi.

Soru 1: Sizce bu durum ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değil Önemli değil Orta Önemli Çok önemli

Soru 2: Bu durumda bir öğretmen olarak siz ne yapardınız?

- Müdahale etmem.
 Öğrencilere sorunu kendi aralarında konuşarak çözmelerini söylerim.
 Kuralları tüm sınıf ile paylaşarak hatırlatırım.
 Bu davranışın hoş görülmediğini belirtirim.
 Öğrencileri cezalandırırım. (Bir şeylerden mahrum ederim.)
 İdareye bildiririm / ailelerine haber veririm.

T.C
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.55.08.00/605.01/

Konu : Tez Çalışması

VALİLİK MAKAMINA 10.10.2011* 31828

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğünün 13/09/2011 tarihli ve 107/7074 sayılı yazısı.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Gülşen GÜLTEKİN TÜRKER'in "İlköğretim öğretmenlerinin Okullarda Akran Zorbalığı Görülmesine Yönelik Tutumları ve Bu Tutumlara Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi" konulu araştırmasını, İlimize bağlı ilköğretim Okulu öğrencilerine uygulayabilmesi ile ilgili ilgi (b) yazı ekinde gönderilen anket soruları müdürlüğümüzde kurulan, "Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu" tarafından 23/09/2011 tarihinde incelenmiş olup, uygun bulunmuştur.

Bahis konusu anketin; ilgi (a) yönerge hükümleri doğrultusunda okul müdürlerinin gözetim, denetim ve sorumluluğunda, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Gülşen GÜLTEKİN TÜRKER tarafından, İlimize bağlı ilköğretim Okulu öğrencilerine uygulayabilmesi hususunu;

Olurlarınıza arz ederim.

Hülya ERTÜRK KOÇ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

10/10/2011

Osman Nuri BOBANOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı